8

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 36 (11834) | 1982 чылдың февраль 12, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 кеп.

ФЛОТТУҢ ӨЗҮЛДЕЗИ

Чурттуң далай болгаш хемниң садыг флодунуң өзүлдезинге, ооң техниктиг хөгжүлдезинге харылзаалгалыг болгаш улуг рольду Бүгү-эвилелдиң «Судоимпорт» деп даштыкы садыг каттыжыышкынны ойнап турар. Он бирги беш чыл планының баштайгы чылында ооң ажылының түңнелдеринге тураскааткан парлалга конференциязы февраль 10-да Москвага болган.

Даштыкы чурттар-биле бот-боттарынга ажыктыг садыг-экономиктиг болгаш эртем-техниктиг харылзааларны бүгү талалыг калбартыр дугайында партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, Бүгү-эвилелдиң даштыкы садыг каттыжыышкынының специалистери күш-ажылдың делегей хуваалдазының курлавырларын ажыглаарынга идепкейлиг идиг бериишкинин хандырып турар.

Каттыжыышкынның специалистериниң кыжениишкиннери эки түңнелдерин берген: чурттуң далай болгаш хемниң садыг флодунуң күчүзүн өстүреринге 170 судноларны он бирги беш чылдың баштайгы чылында даштыкы чурттардан садып алган. Даштыкы чурттарның судно бүдүрүлгелеринге чагыгларны кылырып, чаа ол судноларны садып алырын каттыжыышкынның специалистери боттандырган.

ССРЭ-ниң чагыын ёзугаар даштыкы чурттарга бүдүрген судноларның хөй куруузун аар болгаш хөй чүъктерни сөөртүрүнге, балык тудуушкунунга, нефтини болгаш гааты далайлардан шинчилеп тыварынга ажыглап турар. Совет Эвилелиниң садыг флодун хөгжүдер дугайында сорулганы каттыжыышкын боттандырбышаан, делегей рыногунга бистиң чуртувусту база төлээлеп турар. Совет судноларны болгаш дериг-херекселдерни даштыкы чурттарга садыглаарының хүлээлгезин каттыжыышкын күүседип турар. Хөй чүък сөөртүр тос судноларны он бирги беш чылдың баштайгы чылында даштыкы чурттар Совет Эвилелинден садып алган.

«Судоимпорт» каттыжыышкынны дамчыштыр даштыкы чурттарга ССРЭ-ниң садыглаан ол судноларының аразында руда сөөртүкчүлери, танкерлер, аар чүъктер дажыглаар теплоходтар бар. Эң улуг ол тос судноларда аңгыда техниктиг флотка ажыглаар элээн каш чүс судноларны, катерлерни, сугга чоруур чалгынныг судноларны даштыкы чурттарга садыглаан.

«Судоимпорт» делегей ярмаркаларынга болгаш делгелгелеринге идепкейлиг киржип келген.

(СЭТА-ның корр.).

Бөгүн социалистиг чарыш экранында:

● Тиилекчилерни шаңнаан. ● Үлетпүр допчулалы. ● Ийи фермада байдал. ● ССРЭ-ниң профэвилелдериниң съездизинге уткуштур. ● Хүлээлге деп чүл? ● Бригада керээзи.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелде

ТИИЛЕКЧИЛЕРГЕ ШАҢНАЛДАР

Он бирги беш чылдың планныг даалгаларын чедиишкинниг болгаш ажыр күүседир дээш Тыва АССР-ниң улус депутаттарының суур болгаш көдээ Советтериниң социалистиг чарыжының 1981 чылда түңнелдерин Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш профэвилелдериниң область чөвүлели үндүрүп көргеш, суур болгаш көдээ Советтерниң хөй нурууэу социалистиг чарыштың негелделерин күүседир талазы-биле чамдык эки көргүзүглерни чедип алганын демдеглээн.

Партияның XXVI съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның ноябрь (1981 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан база Тыва АССР-ниң Конституциязын болгаш суур болгаш көдээ Совет дугайында Хоойлуну удуртулга болдурбушаан, улус депутаттарының Аксы-Барлык көдээ, Хову-Аксы суур, Бай-Тал көдээ Советтери он бирги беш чылдың бирги чылының планныг даалгаларын күүседиринге боттарының чогуур салыышкыннарын киирген.

Аксы-Барлык көдээ Совединиң ажылчы чоннары мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының талазы-биле планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүсеткен, малдың баш санын өстүрерин болгаш ооң менди турарын хандырган, ногаапарын пландан дыка ажыр өстүрген. Бай-Тал көдээ Советтиң девискээринде көдээ ажыл-ишчилер эът болгаш картофель бүдүрер, мал продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле алган хүлээлгелерин күүсеткен, мыйыстыг бода малдың баш санын көвүдеткен.

Улус депутаттарының Хову-Аксы суур Совединиң девискээринде бүгү үлетпүр бүдүрүлгелери продукция сайгарарының болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планнарын чедиишкинниг күүсеткен. 1358 тонна одаар чүүлдү, 13908 Гкал чылыг энергиязын камнап алган. Советтиң девискээринде 2878 дөрбелчин метр чуртталга шөлүн, 2 км суг дамчыдар четкини ажыглалга киирген. Чуртталга фондузунуң капитал септелгезиниң планын 128,5 хуу, үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын 100,8 хуу күүсеткилээн.

Үстүнде адаан Советтерниң күүскомнары ажылчы чоннарның ажылдаарынга болгаш дыштаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче, чоннуң хууда дуазалал ажыл-агыйын организастаарынче чогуур кичээнгейни салып турар. Оларның девискээрлеринде чурттакчылыг черлерни чаагайжыдар, чоннуң садыг болгаш амыдырал хандырылгазын экижидер ажылдарны чоруткан.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш профэвилелдериниң область чөвүлели суур болгаш көдээ Советтерниң социалистиг чарыжының түңнелин үндүргеш, Мөңгүн-Тайга районнуң **Каргы көдээ Соведин (күүском даргазы О. Ч. Очур-оол)** Бүгү-российжаның социалистиг чарыжынга ооң эзээр черин тодарадыры-биле РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинге киирер дээнин дыңнадып турар.

Тыва АССР-ниң улус депутаттарының суур болгаш көдээ Советтериниң социалистиг чарыжының тиилекчилери деп дараазында Советтерни санаап болгаш шаңналдыг черлерни тывыскан:

бирги черни улус депутаттарының **Аксы-Барлык көдээ Соведи (күүском даргазы П. К.-Т. Хомушку)** эзээн деп санааш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш профоблчөвүлелдиң шилчиир Кызыл тугун тывыспышаан, бир муң рубль-биле шаңнаар;

ийиги черни улус депутаттарының **Хову-Аксы суур Соведи (күүском даргазы А. И. Иванов)** эзээн деп санааш, Хүндүлел бижик болгаш 500 рубль-биле шаңнаар;

үшкү черни улус депутаттарының **Бай-Тал көдээ Соведи (күүском даргазы Х. С. Авыр-оол)** эзээн деп санааш, Диплом тывыспышаан, 300 рубль-биле шаңнаар.

Улус депутаттарының Аас, Шеми, Ильинка, Торгалыг, Эрзин болгаш Дүрген көдээ Советтериниң 1981 чылдың социалистиг чарыжының негелделерин күүседир талазы-биле эки ажылдааның доктаалда демдеглеп турар.

Болат Хомушку биле Билзет Ооржак Барыын-Хемчикте «Барлык» совхозтуң дуржулгалыг хойжулары. Он бирги беш чылдың бирги чылында хойжу өг-бүле төрүүр чүс баш хойга онаашыр 109 хураганны менди доруктургаш, бир баштан-на 2,8 килограмм дүктү кыргып алгаш, районнуң болгаш совхозтуң хойжуларының аразында социалистиг чарыжының тиилекчизи болган. Болат Чыргаловичиге «1981 чылдың район чемпиону» атты тывыскан.

Билзет Дамдыновна чылдың-на сакманчылап келген. Ынчангаш чаш хураганнарны ажаап-азыраар талазы-биле ооң мергежили бедик. Мурнакчы малчын арга-дуржулгазын аныяк сакманчыларга күзелдии-биле дамчыдып берип, оларның ажылын шын организастап келген. Ооң түңнелинде хойжу өг-бүле чылдың-на эки көргүзүглерни чедип ап турар.

Дуржулгалыг хойжулар хоюн кыштан хүр ажырар дээш кададын, суггадын шын таарыштырып, ажаалдазын, чемгерилгезин улам экижиткен. Амгы үеде хой кидин түлүк төрүп турар. 324 хойдан 280 хой төрээн, ооң төлүн менди алган. Чаш хураганнарны Билзет Ооржактың удуртулгазы-биле бөлүк сакманчылар эки ажаап, азырап турар. Малчынның коданында төрээн хойларга, чаш хураганнарга бээр сиген, көк-сула, витаминниг сиген далганы, дус, суг четчири-биле бар.

Билзет Дамдыновна Ооржактың эрткен ажылдагый чылында чаш хураганнарны ажаап, өстүрер талазы-биле чедип алган күш-ажылчы чедиишкиннерин үнелеп көргеш, совхозтуң дирекциязы, партком, профэвилелдиң ажылчын комитеди чоокта чаа 200 рубль-биле шаңнаан. Аңаа сорук кирген төлептиг ишчи улам эки ажылдаарын хүлээнген.

Т. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТА: сакманчы Б. Д. Ооржак.

Ш. КУУЛАРНЫҢ фотозу.

КАДЫК КАМГАЛАЛ ИНДУСТРИЯЗЫ

Амгы беш чылда улуг сорулгалар **химия-фармацевт** үлетпүрүнүң ажылдакчыларының мурнунга салдынган. Эмнелгеге ажыглаар продукцияны улам-на көвүдедири негеттинип турар. Бо сорулганы чедиишкинниг күүседиринге даштыкы чурттарның бүдүрүлгелери болгаш фирмалары-биле эртем-техниктиг база экономиктиг кады ажылдажылга чугула рольду ойнап турар.

Февраль 10-да Москваның «Сокольники» парыгында ажыттынган «Фарминдустрия-82» деп делегей делгелгези эм бүдүрериниң чепсек-херекселдерин кылыр талазы-биле делегейде эң чаа чедиишкиннерни совет кижилерге көргүзүп эгелээн.

Кадык камгалал индустриязының чедиишкиннериниң баштайгы делгелгезин Москвага мооң мурнунда база организастаан турган. Ол делгелгеге киирген чүүлдерден ыракта хөйнү амгы делгелгеге эккеп салганын специалистер демдеглеп турар.

Эмнер кылыр дериг-херекселдерни бүдүрер талазы-биле боттарының чедиишкиннерин делегейниң он дөрт чурттары «Сокольникиде» чаа ажыттынган делгелгеде көргүзүп турар. Ылаңгыя Герман Демократтыг Республиканың делгелгеге эккелген чүүлдери дыка солун болган. Австрияның, Великобританияның, Италияның, Францияның, Германияның Федеративтиг Республиказының болгаш өске-даа элээн каш чурттарның фирмаларының эккелген чүүлдери көрүкчүлерге болгаш специалистерге база сонуурганчыг болуп турар.

(СЭТА).

Үлетпүр допчулалы

ЯНВАРЬДА—ДЕҢ-ДЕСКИ ЭВЕС

Партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, республиканың үлетпүр ажылдакчылары он бирги беш чылдың ийиги чылының баштайгы айының планныг онаалдаларын күүседир дээш шудургу ажылдаан. Түс-түс ажылчып туруштарда күш-ажылды организастаарын экижидип, ооң бүдүрүкчүлүүн бедидип келгенинден чамдык коллективтер күш-ажылчы чедиишкиннерни эрткен айда чедип алган.

Совет күрүнениң алдарлыг юбилейинге тураскааттынган «ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылынга — 60 шалыпчы неделя» деп кыйгырыг-биле калбарган социалистиг чарышка идепкейлиг киришкеш Тываның электри четкилери, «Тыва кобальт» комбинат, Туранның хлеб заводу, Тожунуң, Тес-Хемниң ыяш ажыл-агыйлары, Улуг-Хемниң ыяш-үлетпүр ажыл-агыйы, Сарыг-Септиң үлетпүр комбинады деӊ-дески ажылдааш, шалыпчыларның одуруунга кирип, эрткен айның социалистиг хүлээлгелерин, планныг онаалдаларын кол-кол көргүзүглер талазы-биле бүрүн күүсеткеннер.

Боттарында бар арга-курлавырларны чогумчалыг ажыглап, бүгү күштү план күүселдезинче мөөңнеп келгеш, республиканың 54 бүдүрүлгези продукция сайгарарының даалгазын эки күүсеткен. Ооң түңнелинде январьда 312 муң рубль түңнүг продукция пландан ажыр сайгартынган. Ооң-биле кады бараанның продукция бүдүрериниң планы база ажыр күүсеттинген. Ону тодаргайлаарга мындыг. Эрткен айның дургузунда пландан ажыр 5 муң тонна хөмүр-дашты, 2 миллион киловатт-шак электри энергиязын, 2 тонна шуткаан шойну, 4 тонна колбаса кылыгларын, 12 тонна мал үзүн, 45 тонна чалаң сүт продукциязын, 580 тонна болбаазыраткан мал чемин, 9 тонна кондитер кылыгларын бүдүрүп үндүрген. Адаттынган продукцияны бүдүрүп турар бүдүрүлгелерниң удуртукчулары, хөй-нийти организациялары, специалистери планныг даалгаларның күүселдезинче ажылчын бүрүзүн хаара тудуп, оларның ажылын билдилиг башкарып, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткенинден планга немештир продукция алдынган.

Бүдүрүлге бүрүзү күш-ажылчы маргылдааны дээштиг организастаарының, ажылдың ажыктыын, ооң бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, курлавырларны долу ажыглаарының, камналга-хумагалал айтырыынче хүн бүрүнүң кичээнгейин угландырган болза, чамдык бүдүрүлгелерниң күш-ажылчы көргүзүглери бедик болур турган. Бүдүрүлге чорудулгазын ала-чайгаарлаашкынның агымынче киирип, ында дериглелерни, механизмнерни чаартып деривес, ажыл шагы үзер, прогулдаар база ажылга ээ-харысалга чок кижилер-биле дээштиг ажылдарны чорутпайн келгенинден чамдык коллективтер эрткен айның планныг онаалдаларын кол көргүзүглер талазы-биле чедир күүсетпээн. Ооң түңнелинде 11 бүдүрүлге бүдүрген продукцияны сайгарарының планын үскен болгаш 19 бүдүрүлге бараанның продукция бүдүрериниң даалгазын күүсетпээн, 22 бүдүрүлге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планда көрдүнгенинден кудулаткан.

Чамдык күш-ажылчы коллективтерниң деӊ-дески эвес ажылындан республика бараанның продукция бүдүрериниң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле январьның планын күүсетпейн барган. Алган хүлээлгелерин күүсетпейн барган бүдүрүлгелерниң буруузу-биле 608 муң туюбуну, 0,5 муң кубометр чыып-эптээр демир-бетонну, 5 муң эжеш кидис идикти, 300 эжеш хөм идикти база 4,9 муң рубль түңнүг культура-амыдырал херегелиниң бараанпарын чедир бербээн.

Хожудап турар коллективтерге «Тыва даг-дүгү», «Тудуг кезектери» комбинаттар, Ак-Довурактың үлетпүр-бүдүрүлге комбинады, Чадааналың хлеб заводу, Кызылдың алгы заводу, «Тыва суг тудуг» трестиң ДБК заводу болгаш оон-даа өске бүдүрүлгелер хамааржыр. Ук бүдүрүлгелерде күш-ажылды багай организастааш, иштики арга-курлавырларны чөп ажыглавайн, мурнакчыларның дуржулгазын нептеретпейн келгенинден планныг даалгаларның долу күүселдези чедип алдынмаан. Эрткен айның хожудаашкынындан уштунгаш, бо чылдың бирги кварталының социалистиг хүлээлгелерин долдур күүседиринге быжыг магадылалды тургузары ол бүдүрүлгелерниң удуртукчуларындан негеттинип келген.

Р. ЕЛИЗАРОВА,
республиканың Статистика эргелелиниң үлетпүр килдизиниң начальниги.

...Даштыкыдан соолгу медээлер...

Совет делегацияның баштыңының медеглели

МАДРИД. Мадрид ужуражыышкынында совет делегацияның баштыңы, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы Л. Ф. Ильичев парлалга конференциязын кылган болгаш АКШ-тың база НАТО-нуң өске-даа чамдык чурттарының ол ужуражыышкынында хөделиишкиннерге хамаарыштыр тайылбыр кылган.

Польша Улус Республиканың шуут иштики хереэ болуп турар Польшада байдалды чугаалажып көөрүн албадаар сорулга-биле Каттышкан Штаттар политиктиг база бир шуугаашкынны Мадридке кылыр бодаап-дыр деп, ол онаалап айыткан. Мадрид ужуражыышкынын Соңгу Атлантика блогунуң салбыры болдурар дээп АКШ-тың оралдажыышкыннарынга шыңгыы удурланыышкынны совет делегация илергейлеп тур деп, ооң удуртукчузу медеглээн. Мадрид ужуражыышкыны — ол дээрге бүрүн эргелиг күрүнелерниң тускайлаң шуулганы болганда, ооң киржикчилери чүнү кылырын оларга албадап черле болбас. Ужуражыышкынга киржип турар бүгү чурттар — улуг-даа, биче-даа чурттар — деӊ эргелиг болгаш бир дөмей хүлээлгелерлиг.

Л. Ф. Ильичев журналистерниң айтырыгларынга чогуур харыыларны берген болгаш АКШ база НАТО-нуң чамдык чурттары Польша Улус Республиканың иштики херектеринге холгаарлап киржип турары дээш оларны совет делегация буруудадып турар деп медеглээн. Польшаны экономика талазы-биле боой тудар дээп оралдажыышкыннары дээш НАТО-ну буруудадып турар бис деп, ол чугаалаан.

Ужуражыышкынга чогумчалыг болгаш ажыл-ишчи байдалды хандырар, таарымчалыг түңнелдерни — нейтральдыг болгаш каяа-даа каттышпас чурттарның саналдааны түңнел документиниң төлевилелин хүлээп алыр сорулганы чедип алыр дээш бүгү кыжениишкиннерни совет делегация кылыр дээрзин ССРЭ-ниң төлээлекчизи медеглээн.

Сессиялар болган

ГАВАНА. Профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязының (ПБФ-ниң) Бюрозунуң сессиязы Кубаның найысылалынга болган. Профэвилелдериниң X Бүгү-делегей конгрезиниң хүн айтырыгларын сессияның киржикчилери чүүлдүг деп санаан болгаш өске-даа айтырыгларны чугаалажып көрген.

Бюронуң составынга ийи чаа кежигүннерни — Вьетнамның болгаш Анголаның профэвилел каттыжыышкыннарын хүлээп алган.

Ооң дараазында ПБФ-ниң Чиңгине чөвүлелиниң сессиязы база болган. Профэвилелдериниң X Бүгү-делегей конгрезиниң кыпчаар ажылдарынга хамаарышкан сумелерни сессия чүүлдүг деп көрген. Сенегалдың профэвилелдерин федерацияның кежигүнүнге хүлээп алыр дугайында шиитпирни Чиңгине чөвүлел бадылаан.

ПАП агентилелдиң дыңнадыы

ВАРШАВА. Польша Улус Республиканың Даштыкы херектер министерствозунуң ажылдакчызы турган Б. Валевскийниң хереэниң талазы-биле суд чорудулгазы Варшаваның шериг округунуң шериг трибуналынга эгелээнин ПАП агентилел дыңнаткан. Америк разведкага ажыктыг кылдыр шпион херээн үүлгеткени дээш ону буруудадып турар.

Б. Валевский даштыкы чуртта дипломаттыг албанга турда, АКШ-тың төп разведка эргелели ону бодунуң талазынга киирип алган. Ооң соонда Польшаның болгаш социалистиг дем каттыжылгазының өске-даа чурттарының дугайында чажыт медээлерни АКШ-тың шпион черлеринге Б. Валевский дамчыдып берип келген. Ооң шпиончу үүлгедиглери Польша Улус Республиканың айыыл чок чорууунга болгаш амыдыралчы эрге-ажыктарынга когаралды чедирген болганда, ону төрээн чуртунга өскерликчи кылдыр санап турар.

Кадыг-дошкун тулчуушкуннар

БЕЙРУТ. Иранның болгаш Ирактың аразынга шыңгыы тулчуушкуннар үргүлчүлеп турар. Бостанның районунга ирак шериглерниң шавар халдаашкынын соксадырып иран шериглерниң оралдашканын Ирактың кол шериг командылалы дыңнаткан.

Иранның чепсектиг күштериниң каттышкан штавының медээзин ёзугаар алырга, Тангениң районунга болган тулчуушкуннарның үезинде ирак шериглер хөй кижизин өлүрткен болгаш дайынчы техниказын узуткаттырган. Дизфульдуң районунда артиллерия-биле аткылажыышкыннар үргүлчүлеп турар. Ооң түңнелинде хоорайда хөй бажыңнар үрелген болгаш өрттенген. Тайбың чурттакчыларның аразында өлүрткеннер болгаш балыглаттырганнар бар болган.

(СЭТА).

АРАЛАЖЫП ТУРАРЫ ЧЕТПЕС

Чаржып турар фермаларда

Тожу районнуң ийи сүт-бараан фермазы—«Май 1» совхозтуң Ий, «Тоора-Хем» совхозтуң Көк-Чар фермалары аразында чарыштыг. Кварталдар түңнели-биле СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун хөй нурууда көк-чаржылар чедип ап турган. Бо удаада ол тук—Ий фермазында. Чарыштыг фермаларның ажылын маңаа деңнештирип көрээлиңер.

Ий фермазының аныяк саанчызы, ында комсорг Екатерина Кол мынча диди:

— Бистиң канчаар ажылдап турарывыс моон-на билдине бээр, көрүңер даан.

Оон саанчы кызыл-булуңнуң ханаларынче айытты.

Шынап-ла оон хөйнү билип ап болур. «Бо ферманың улузу боттарының хүн бүрү ажылының дугайын үргүлчү демдеглеп, деңнеп, кызыл-булуңнуп эки дериин турардыр» деп кижи аңаа эскерип каар. Коллективтиң эрткен чылдагы түңнелдерин, бо чылдагы планныг онаалдаларын, саанчыларның түс-түс алган социалистиг хүлээлгелерин, сүт саалдазының хүн бүрү демдеглелин, кымның мурнап, кымның соңнап турарын бижээш аскан. Ферма саанчыларын эки ажылдаарынче кыйгырыглар, хана солун, үе-үелеп чаартып турар монтажтар база-ла кызыл-булуңда. Маңаа кирген ажылчын бодунуң-даа ажылын, бүгү фермада-даа байдалды оон билип аптар.

— Ажылывыс билдингир, көскү болзун дээш бис мону бижип, чаартып турар бис— деп, Екатерина бүзүредип чугаалады. — Борта ам-даа немей кылыр дээп чүвевис бар.

Ынчаарга ам деңнелге мындыг-дыр: Көк-Чар сүт-бараан фермазының кызыл-булуңунга кире бээрге, «Май 1» совхозтуң фермазында ышкаш, ындыг көргүзүг демдеглелдер эвээш, бар-даа болза, (чижээ, саанчыларның хүн бүрү саап турар сүдүнүң хемчээли) оларны чогуур өйүнде долдурбайн, үтүп азы шоолуг херекке албайн турар. Ферма девискээринде көскү агитацияның хевирлери көзүлбес.

Кайы-даа фермада хөй чылда саанчылаап дуржулгалыг кижилер бар: Көк-Чарда — Мария Бириңней, Бараан Дундума, Раиса Шой-Сүрүн, Ийде — Кол Чашпаяк, Ак Бичеп. Көк-Чар фермазында ол хоочуннар аныяк кыстарны инек саарынга, малын ажаап чемгереринге, черле ынчаш, фермага кедилиг ажылдакчы болурунга кызымак белеткеп, өөредип турар. Дагдыныкчы хоочуннар хүлээнип алганы уруглар инек саап орда азы малын чемгерип, кажаа иштин аштап, арыглап турда чеде бергеш, оларның ажылдап турарын сонуургап, ол-ла черге арга-сүмезин бээри чаңчыл апарган. Ажылдап хостуг үеде хоочун, аныяк ийи саанчы бажыңнарынга киржип, ажылының арга-дуржулгазының дугайын база чугаалажы бээрлер. Аныяк саанчының өзүлдезиниң дугайында чугаа фермада партия болгаш комсомол бөлүктериниң хуралдарынга удаа-дараа боор турар. Районнуң мурнакчы саанчыларының бирээзи чорааш, Күш-ажылдың Кызыл-Тук орденниг Ажыма Кол чамдыкта фермага келгеш, бодунуң саанчылап чораанының дугайын сеткил өөрүнчүг кылдыр чугаалап бергеш чоруур.

Ий фермазында дагдыныкчылар болгаш аныяктар база-ла бот-боттарын эки билчир, арга-сүмезин солчур дээш оралдажып турар. Ынчалза-даа дагдыңар ажылга хамаарыштыр ажыл-херекчи чугаа мында хаал болуп турар. Аныяк саанчының өзүлдезиниң дугайын ферманың хуралдарынга шоолуг чугаалашпайн баар. Бо фермада аныяктар хөй. Ынчангаш ону комсомолчу-аныяктарның деп адап болур.

Бо хүннерде мал чемпериниң эвээжи, чемни бар хирези-биле рацион ёзугаар бербейн турары, бодууп чемпериниң хайындырып болбаазырадыр чем пехтериниң чогу, фермада бүгү-ле ажылды хол-биле кылып турары хөй сүт дээш чарышка кайы-даа ферманың ажылын соңгаар тыртып турар. Хөй-хөй ажылдакчылар (саанчылар, кадарчылар, бызаа ажаанчылары) ак сеткилдиг, чүткүлдүг ажылдавышаан, фермазынга чаа, эки чүүлдер кэстүп кээрин кончуг күзеп турар. А ындыг бе дээрге, чыл келген тудум барык-ла эргин хевээр болурга, канчап хомуданчыг эвес боор!

— Моон соңгаар ийи ферма эки чаржыр, бедик көргүзүглерни чедип алыр ужурлуг. Фермаларны экижиткен тудум, чарыш улам-на солун, бедик түңнелдиг болуру чугаажок. Мээң фермам улузу база ынчаар бодап турар — деп, Ий сүт-бараан фермазының эргелекчизи, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг Кол Байыр чугаалап турар.

Көк-Чар фермазында быжыглаттынган бүгү мыйыстыг бода малдың, ооң иштинде саар инектерниң саны Ий фермазыныындан дыка хөй. Инек бүрүзүнден саап ап турар сүт талазы-биле көргүзүг база бедик. Эрткен чылын Көк-Чар фермазы күрүнеге 119 тонна сүт садар турган, 192 тоннаны саткан. Бо чылын садар планы 200 тонна. Ынчаарга Ий фермазы чылда 51 тонна сүт садар планын 83,7 тонна кылдыр күүсеткен. Бо чылын 100 тоннаны күрүнеге садарын хүлээнген. Моон алгаш көөрге, фермаларның планныг онаалдазы элээн ылгалдыг, а план күүселдези кайызының-даа чедиишкинниг болган-дыр. Моон соңгаар оон-даа бедик көргүзүглүг ажылдап болуруп ук түңнелдер, бедиткен хүлээлгелер тодаргай херечилеп турар. Маңаа чүнүң-даа мурнунда социалистиг чарыштың ажыл-херекке дээштиг, идиглиг болуруп ферма коллективтериниң үнелеп билип турар аргганы ажыктыг болганы чугаажок. Республиканың комсомолчу-аныяктар коллективтериниң 1981 чылда социалистиг чарыжынга тиилекчи болган Көк-Чар сүт-бараан фермазының ажыл-хереэ аңаа үлегер-чижек болур.

Чарыш салган ийи ферма бот-бодунуң ажылын, арга-дуржулгазын билчир ужурлуг. Ындыг турбужеде, бирээзиниң ажыл-хереэ өскезинге шоолуг билдинмейн артып, түңнелдерин болгаш көргүзүглерин ында-хаая сонуургажып, оюн-концерттиг азы дуржулга солчуушкуннуг ховар аалдажып турар. Сорулга болза бо фермаларның чарыжын бүгү талалыг, билдилиг организастаарын чедип алыры болур.

А. ПУГУУРАК.

Национа… кра… отдел

ПАРТИЯНЫҢ XXVI СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН АМЫДЫРАЛГА БОТТАНДЫРААЛ!

ЧАРЫШ — чедиишкинниң бырлазы, кижизидикчи күжү

XI БЕШ ЧЫЛ: БҮГҮ ТАЛАЛЫГ ИНТЕНСИФИКАЦИЯ — КОЛ ҮНДЕЗИН

ССРЭ-нин профэвилелдеринин XVII съездизин төлептиг күш-ажылчы белектер-биле уткуулуңар!

1982 ийиги чыл — февраль

УЛАМ ДЭЭШТИГ БОЛДУРАР ДЭЭШ

РЕСПУБЛИКАНЫҢ профэвилел организацияларынын идеп болгаш органивас талазы-биле улам быжыкпышаан, бо чылдың мартта болур ССРЭ-ниң профэвилелдеринин XVII съездизинге уткуштур боттарының организакчы болгаш кижизидикчи ажылының деңнелин бедидеринче кичээнгейни мооңнеп турар. Олар боттарының хүрээлеңинде ам 112 муң ажыг ажылчыннарны, албан-хаакчыларны хаара туткан. Олар күш-ажылчы коллектив бүрүзүнде ажылдап, кижилерни идейлиг тургушка болгаш бедик мөзү-шынарга кижизидеринге хүн бүрүнүң организакчы ажылы-биле салдар чедирип турар.

Күш-ажылчы коллективтерде аргаларны, курлавырларны ажыглаарынче угланган эки эгелээшкин бүрүзү профэвилелдерниң деткимчезин ап, чарышка улуг идигни берип турар. «Хожудап турарлар чок ажылдаар», эвээш состав-биле планнарны күүседир, озал-ондак чокка ажылдаар чижектиг эгелээшкиннер аңаа хамааржыр. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында доктаалга хамааржыштыр «Ажыктыг болгаш шынарлыг ажылдаар» деп лозуң-биле социалистиг чарышты профэвилел организациялары улам калбартып турар.

Он бирги беш чылдың ийиги чылынын бирги кварталының планын ССРЭ-ниң профэвилелдеринин XVII съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир күүседир дээш ажылдап турар коллективтерниң, мурнакчыларнын эгелээшкиннери калбак деткимчени алган. Ол съездиниң делегады Кызылда № 48 тудуг эргелелинде Е. С. Бизяева удурткан штукатурлар бригадазы, Минусинск АТБ-зинде септекчилерниң болгаш чолаачыларның он ажыг бригадалары, 170 ажыг мурнакчылар, «Водоканал» эргелели болгаш өскелер-даа 1982 чылдың бирги кварталының планын съездиниң ажыттынар хүнү — март 16-да күүседирин хүлээнген. Ол ышкаш Эрзинниң «Чаа орук» совхозтуң хойжулары чугула инициативаны үндүргенин солуннарга парлаан болгай.

Социалистиг чарышка эң эки түңнелдерни чедип ап турар коллективтер, түс-түс ажыл-ишчилер эвээш эвес. Олардан өскелер үлегер ап келген болгаш алыр-даа ужурлуг.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ экономиканың бир кол адыры — мал ажылында безин 77 саанчы бир инектен-не 2000—3000 кг чедир сүттү саган. Ылаңгыя «Большевик» совхозта Т. Д. Кара-Сал 3084 кг, «Кызыл тараачын» совхозта К. М. Кыргыс 2956 кг сүттү бир саар инекке онаажтыр алган. Чүс ажыг хойжулар, өшкү кадарчылары төрүүр чүс хой, өшкүден-не 100—131 анай, хураганны менди ап, өстүрген. «Күш-ажылдың хостуу» совхозта К. Кудер-оол 132, В. Чамбыл-оол 131, «Революцияның чалбыжы», «Сүт-Хөл» совхозтарда Н. Сафонов, Н. Сат олар түс-түсту 125 анай, хураганны менди ап өстүрген. Мал болгаш чер ажылынга онза шылгараан белүк мурнакчыларга «1981 чылдың чемпиону» атты тывыскан. Хөй-хөй мурнакчыларны шаңнап-мактаан.

«Тыва даг-дугу» комбинаттың рудниинде Брюхачев удурткан чер орумнеп-тепсир бригада болгаш Вороновтуң бригадазы ам бо чылдың марттың улуунде ажылдап турар. Эрзин райпозунуң улетпүр барааннар садыында садыгжылар З. Буду, М. Севекмит, Н. Бөөдей олар база марттың улуунде киргеннер. Кызылдың даараныр фабриказында М. Потылицына удурткан комсомолчу-аныяктар бригадазы, Улуг-Хем райулетпүр комбинады, Кызыл районнуң холушкан садыы, Хову-Аксында № 2 столовая, өске-даа коллективтер он бирги беш чылдың ийиги чылын эки эгелээн.

Профэвилел организацияларының бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш шынарын бедидеринче, камналга айтырыгларынче, күш-ажылчы коллективтерге ажылдың деп-дески болуруңче, сагылга-чурумну быжыглаарынче кичээнгейни мооңнеп турар.

ЫНЧАЛЗА-ДАА республиканың улус ажыл-агыйының чамдык адырларында бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш шынарын бедидер талазы-биле ажылда четпестер хөй. Ооң түңнелинде коллективтерниң 16-зы продукция бүдүрериниң, 12-зи ону садарының, 15-и күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планнарын күүсетпээн. Оларның иштинде Тес-Хемниң ыяш ажыл-агыйы, Чадаананың, Бай-Хаактың хлеб заводтары, «Тыва даг-дугу» комбинат болгаш өске-даа коллективтер бар. Оларда профэвилел организацияларының чарыш киржикчилериниң кичээнгейин ол чугула айтырыгларже кошкак угландырып турар. Ол ышкаш кол фондуну ишкээлип алырының планын 55,3 хуу, чурттакчы объектилерниң тудуун —66 хуу-ла күүсеткени дыка четпес.

Кодээ ажыл-агыйда улуг четпестер бар. Совхозтарда чер ажылының культуразы чавыс, тарылга шелдериниң структуразын оожум шиңгээдип ап, чемиштидилгелерни, суггатты черлерни чеп ажыглавайн турар. Ооң түңнелинде дүжүт кулу болуп артпышаан. Малдың баш санын өстүрериниң, ооң продуктулуун бедидериниң бар аргаларын, мурнакчы дуржулганы чедир ажыглавайындан төрүүр чүс инектен-не 58 бызаа алдынган. Өске-даа четпестерниң түңнелдер көргүскен.

Ынчангаш профэвилел организацияларының бүдүрүлгеде болгаш кижизидилге ажылында четпестер база сагылга-чурум чок, ажыл-агыйжы эвес чоруктар-биле шиитпирлиг демисежир, массаның инициативазын, чогаадыкчы чоруун улам калбартыр сорулгалыг.

Бо ажыл-агый чылында алган социалистиг хүлээлгелериниң күүседиринге таарымчалыг байдалдарны тургузуп, профэвилелдерниң съездизинге уткуштур коллектив бүрүзүнде калбарган социалистиг чарыштың дээштиин болгаш үре-түңнелдиин бедидери эргежок чугула.

Ч. МОНГУШ,
профоблчөвүлелдиң секретары.

БРИГАДА КЕРЭЭЗИ: боттаныышкыны кандыгыл?

«Тыва тудуг» трестиң «Кызыл тудуг» эргелели бо чылдың баштайгы айының тудуг-монтаж ажылдарының планын 109 хуу күүсеткен. Ол коллективтиң алды бригадаларының арызындан А. Воронин, А. Пашков оларның бригадалары керээ аргазы-биле ажылдап келгеш, эргелелдиң күш-ажылчы чедиишкиннеринге эвээш эвес үлүүн киирген.

1. Кезек дадагалзааш...

1974 чыл. Ол үеде А. Д. Воронин өөрү-биле кады эмчилер общежитиезиниң тудуунга ажылдап турган. Чаңгыс бригаданың оолдарының сеткил-сагыжын бригаданың керээлиг ажылдаар аргазы аажок сонуургадып, дүвүреткен. Чаа арганың ажыктыг талаларының дугайында дыңнадыгларны кончуг кичээнгейлиг-биле олар радиодан дыңнап, солуннардан номчуп шаг болганнар. Ооң дугайында маргылдаалыг чугаалар бачым иштиң кыска чапсарында, ажыл шагының соонда бо-ла оосчуй бээр апарган.

— Канчаар-даа чөрвилеп бодаарга, чаа арга черле ажыктыг болгаш турар-дыр. Чурттуң улуг-улуг хоорайларының, ылаңгыя Москваның, Ленинградтың мурнакчы тудугжу бригадалары керээ чарып алгаш ажылдааш, хөйнү кылып, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн каш катап улгаттырып турар-дыр, оолдар. Бис база диттигип чадап, дадагалзап турбайн, эдерипсивисе чүл?! — деп, бирээзи-ле чугаалаттынып, оон-на маргылдаалыг чугаа өнемчий бээр.

— Ойт, улуг хоорайларның тудугжулары-биле бисти деңнеп! Ында дээрге бүгү-ле ажылдар механизастаттынган, ооң кадында тудуг материалдары бир-ле үүже чүве ыйнаан — дээн харыы дыңналыр.

— Бистинде кандыг-дыр, кызып тургаш эккелдирип алганывыс тудуг материалдары хүннүң ээлчээнге деңгүп-даңгып үзе чедер, чамдыкта хүн чартыы безин четпес, төпе бээр. Керээ чарган бот-баштарны бээр болзувусса, хандырылгавыс улам дорайтап, анаа олуруп бербес бис бе?

Бригаданың ээлчеглиг бир хуралынга керээлиг арганың дугайында изиг-изиг чугаа болган. Чаа арганы деткиирлер-даа, аңаа удурланырлар-даа бар болган. Ол-даа чөп болбайн аан. Тудугжулар черле ындыг чаңчылдыг. Чугаалаар сөзүп-даа, кылыр үүлеап-даа олар ылавылап, тодарадып алыр. Мурнуу хынап, соон истеп алган соонда, тудуп кирипкен ажылының эчизинге ылап чедер. Ынчангаш оларның шиитпири чаңгыс болган: бригаданың керээлиг аргазы-биле ажылдаар.

Коллективтиң үш кежигүнү база бригадир бригаданың чөвүлелинге бир чыл хуусаалыг дептиттиргеш, өөрүнүң күзел-чүткүлүн «Кызыл тудуг» эргелелдиң төлээлеринге дыңнадырга, олар изиг чүүлдүгүнүүшкүн-биле хүлээп ап, деткээннер. Бригада-биле эргелел ийи талалыг керээ-дугуржулганы кылган. Бригаданың талазындан: тудуг-монтаж ажылдарын төлевилел ёзугаар эки шынарлыг кылгаш, үезинде ажыглалга киирери. Эргелелдиң талазындан: идик-хеп аймаа, инструментилер, дериг-херекселдер, механизмнер-биле хандырар. Тудуг материалдары-биле хандырылганы үзүктеллирбес, аңаа турууушкуннарны болдурбас.

2. Чедиишкиннер болгаш шаптыктар

А. Д. Воронинниң бригадазы керээлиг арга-биле ажылдаандан бээр чеди чылдың шүүрүн көре берген.

— Бо үениң дургузунда бистиң ажылывыска чедиишкиннер-даа, четпестер-даа тургулаан — деп, бригадир чугаалады.— Керээ-дугуржулганы чарып алгаш, чамдык объектилерни чагыкчыларга хүлээдип-даа келдивис, а бир чамдыктарының ажыглалга кирер хуусаазын узадып, чогуур үезинде дужаап шыдавайн баар таварылгалар база тургулаан. Бо бүгү четпестер колдуунда-ла эргелел бисти тудуг материалдары-биле үзүктелишкиниг хандырып, ол талазы-биле дугуржулгазын үзүп келгенинден тыпты бээр.

Анатолий Дмитриевичиниң комплекстиг бригадазы «Кызыл тудуг» эргелелдиң мурнакчы бригадаларының бирээзи. Кылып турар ажылынга ээ-ёзулуг, ажыл-агыйжы хамаарылга — найыралдыг коллективтиң бир онзагай шынары. Аңаа хамаарыштыр чаптыс чижектеп көрээлиңер. Найысылалда № 13 бажыңга тудуг-монтаж ажылдарын кылыры-биле керээни чарып алгаш, олар кылыр ужурлуг ажылдарын хуусаадан эрте, эки шынарлыг кылгаш, чагыкчыларга хүлээткеш, тудуг материалдарын база камнап алганнар. Ооң түңнелинде бригаданың тудугжулары адаттынган көргүзүглер вайы-биле хөй түңнүг акша шаңналын шалыңынга немештир алганнар. Чүгле чотуур хуусаадан беш хонук эрте күүсеткени дээш 9,1 муң рубль түңнүг экономиктиг камналгалыг болганнар. Бо чедиишкиннер болза күш-ажылды болгаш бүдүрүлге чорудулгазын эки организастаанындан, мурнакчы арга-дуржулганы чогаадыкчы ёзу-биле нептереткенининдан база тудугжу бүрүзүнүң бедик бүдүрүкчүлүг ажылындан чедип алдынган.

Депшилгелиг аргаже шилчилге үезинде-даа, ооң-биле ажылдап келгенде-даа бригадирниң болгаш ооң өөрүнүң сагыш-сеткилин дүвүредип, оларның деп-дески ажылдаарынга шаптыктаашкыннарны тавараштырып келген ажыл-агыйжы чамдык айтырыглар ам-даа үзе шиитпирлеттинмээн. «Тыва тудуг» трест «Кызыл тудуг» эргелелди тудуг материалдары, транспорт-биле үзүктелишкиниг хандырып келгенинден база чамдык керээлиг организацияларның хожудаашкынныг, кошкак ажылы, дерилгелерниң, механизмнерниң чедиишпези керээ чарып алгаш ажылдап келген бригаданың деп-дески ажылдаарынга бергедээшкиннерни тавараштырган. Ооң түңнелинде А. Воронинниң бригадазының тудуг-монтаж ажылдарын кылып чорудуп турган чамдык объектилери — № 10 бажың, № 3 школа комплекизи ур үениң иштинде туттунуп келгеш, ажыглалга кирген. Ук бригада чурулга мастерскаязының тудуунга ажылдап турда, оларның чамдылызын № 3 школа комплекизиниң тудуунче чорутткан. Ажылчын күшту быдараткапындан чурулга мастерскаязының дээвиирин шыптыынмайн барып, тудуг ажылдарының план-графигиниң хуусаазын бригада уадып, үскен. Ол тудуг кышкы үеде ажыл чорударынга белен эвес болган. Ынчангаш аңаа ажылдаар ужурлуг өске керээлиг организация ол объектиге баар арга чок болган.

«Кызыл тудуг» эргелели Анатолий Дмитриевичиниң бригадазын тудуг материалдары-биле четче-бүрүн хандырарын дугуржулга-керээниң бир пунктузунда айыткан. Ооң күүселдези кандыгыл?

Кызылдың, Элегес-Аксының туүйбу заводтарындан, «Тудуг кезектери» комбинаттан чагыг ёзугаар кээп турар туүйбунун, демир-бетон кылыгларының чамдыктарының шынары чогуур стандартка дүүшпес. Оларны эде кылырынга үе-шак, ажылчын күжү чарытдаттынар.

— Чамдык таварылгада туүйбу, цемент болгаш оон-даа өске тудуг материалдарын чүдүрүп алыры-биле тудугжуларны ажылындан чардыктырар ужурга база таварыыр-дыр — деп, бригадир чугаалады.— Керээни чарган соонда бригада чүгле тудуг объектизинге тудуг-монтаж ажылдарын кылыр хүлээлгелиг болгай. Деп-дески эвес хандырылганың уржуундан ажылчын күшту быдарадыр, аар-саар ажылдар кылыр таварылгалар бо-ла тургустунуп келир.

Хүнде кылып чорудар тудуг ажылдарының хемчээлин санап көргеш, неделя дургузунда херегжеттинер тудуг материалдарынга чагыны бригада эргелелче киирер. Ол чагыг чамдыкта четче-бүрүн күүсеттинмейн баар ийикпе, азы ооң хемчээлин бичелеткеш, хереглелге четпес санныг тудуг-материалдарын бригадага берип келген. Ооң түңнелинде тудуг объектилеринге дужуртүнген материалдар ээлчег үлүүнге деңгүп-даңгып четсе чедер.

Тудуг дээрге тудуг-ла болгай. Тудугнуң «хлевин» бүдүрүп турар-даа, өске керээлиг организацияларның бүдүрүлге чорудулгазы кандыг-бир чыдагааннарның уржуундан турууушкунга таваржып болур. Чогум-на ынчангаш түс-түс тудуг объектилеринге оода неделя хире үениң дургузунда четчир хемчээлдиг тудуг материалдары курлавыр шыгжамырынга чыдар ужурлуг. Тудуг-монтаж ажылдарынга ындыг хемчээлдиг курлавырны тургузары — «Кызыл тудуг» эргелелдиң тудугжуларының чүгле күзел-чүткүлү боон артпышаан. Хандырылганы экижидер болза, керээлиг аргаже шилчээн бригада социалистиг хүлээлгезин ажыр күүсетпишаан, хөй камналгалыг болуруп А. Воронинниң бригадазының үстүнде чедиишкиннери бүрүп бадыткап турар.

М. ОНДАР,
«Шынның» корр.

ДУРЖУЛГА СОЛУШКАН

«Сүт-Хөл» биле «Алдан-Маадыр» совхозтар арасында социалистиг чарыштыг. «Алдан-Маадыр» совхозтуң Бора-Тайга салбырының саанчылары чоокта чаа «Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа салбырының саанчыларынга аалдап чедип, чарыштыг кожаларының канчаар ажылдап, чурттап турары-биле таныжып, дуржулга солушканнар.

Бора-тайгажылар «Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа салбырында инек фермазынга барып, амгы үениң негелдезинге дүүштүр туткан кажааны сонуургап көрүп, саанчылар-биле ужурашкаш, боттарының ажыл-агыйын сонуургатканнар. Кара-Чырааның саанчылары чарыштыг кожаларының канчаар ажылдап турары-биле таныжып, эштерин аяк-шайже чалап, ажыл-амыдыралын база көөреп бергеннер.

Ол ажыл-агыйжы чугааның үезинде кайы-даа салбыр боттарының мурнакчыларын адап, оларның чедиишкиннерин бижыглап, дуржулгазын нептередип, чаа курлавырларны тып, салбырлар арасында социалистиг чарыштың одун улам чалбыыштандырып ажылдаарын дугурушканнар.

Бора-Тайга салбырының саанчыларындан он бирги беш чылдың бирги чылында чарыштың мурнуку одуруунга Зинаида Ондар, Екатерина Ондар, Клара Ондар туржуп, эрестиг ажылдааннар. А Кара-Чыраа салбырындан Денизиза Ондар, Чокпак Сарыглар тергиидээннер.

Ажыл-агыйжы ужуражылга аңаа доозулбаан. Кайы-даа салбырның саанчылары хөй-ниитичилер, херээженнер чөвүлелдериниң кежигүннери, иелер болганда, олар уруглар садының, херээженнер чөвүлелиниң ажылы-биле база таныжып, боттарының дуржулгазын солушканнар.

Түңнелинде кайы-даа салбырның төлээлери моон соңгаар социалистиг чарыштың түңнелин мынчаар үндүрүп, бот-боттарынга аалдап чедип, чарыштың мурнакчыларын чон мурнунга шаңнап турарын дугурушканнар.

А. ОНДАР.

ЧАСКА БЕЛЕТКЕЛ

«Совет Тыва» совхозтуң механизаторлары, чурттуң кодээ ажыл-агыйының бүгү ишчилери-биле бир демей, он бирги беш чылдың ийиги чылының часкы хоеу ажылдарынга белеткелди дүрген болгаш бедик шынарлыг чорудар. Ынчангаш часкы хоеу ажылдарын агротехниктиг чогуур деңнелге шалыпкын өртгирер дээш сөзүнге ээ бодуп, бо хүннерде тарылганың аныг-бүрү техниказының септелгезин шалыпкын чорудуп турар.

Совхозтуң бодунуң машина-трактор мастерскаязында механизаторлар Сельхозтехкурлавуң райоңнар арасының каттыжыышкынында барган септекчилер-биле кады бо хүнге чедир үш К-700-ту, дөрт ДТ-75-ти, МТЗ-50 деп 4 тракторну, 11 сеялканы болгаш дыка хөй кожуг херекселдерин септээш, ажылдап кирипкеринге белен кылдыр тургускан.

Янзы-бүрү марканың ам-даа 8 тракторун, элээн каш сеялкаларны, культиваторларны септээри арткан. Оларның болгаш тарылганың өске-даа техниказының септелгезин чоокку үеде доозар дээш чарыш механизаторларның арасында улам күштелип орар. Оларның арасындан Аяык Чагар-оол, Көкей Намчан-оол, Орлан Бичекей, Маадыр-оол Ховалыг, Маадыр-оол Саая. Дээскин Көк-кыс болгаш оон-даа өскелер шалыпкын, шынарлыг ажылдап, чаржыкчыларның мурнуу одуруунда чорут турар.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

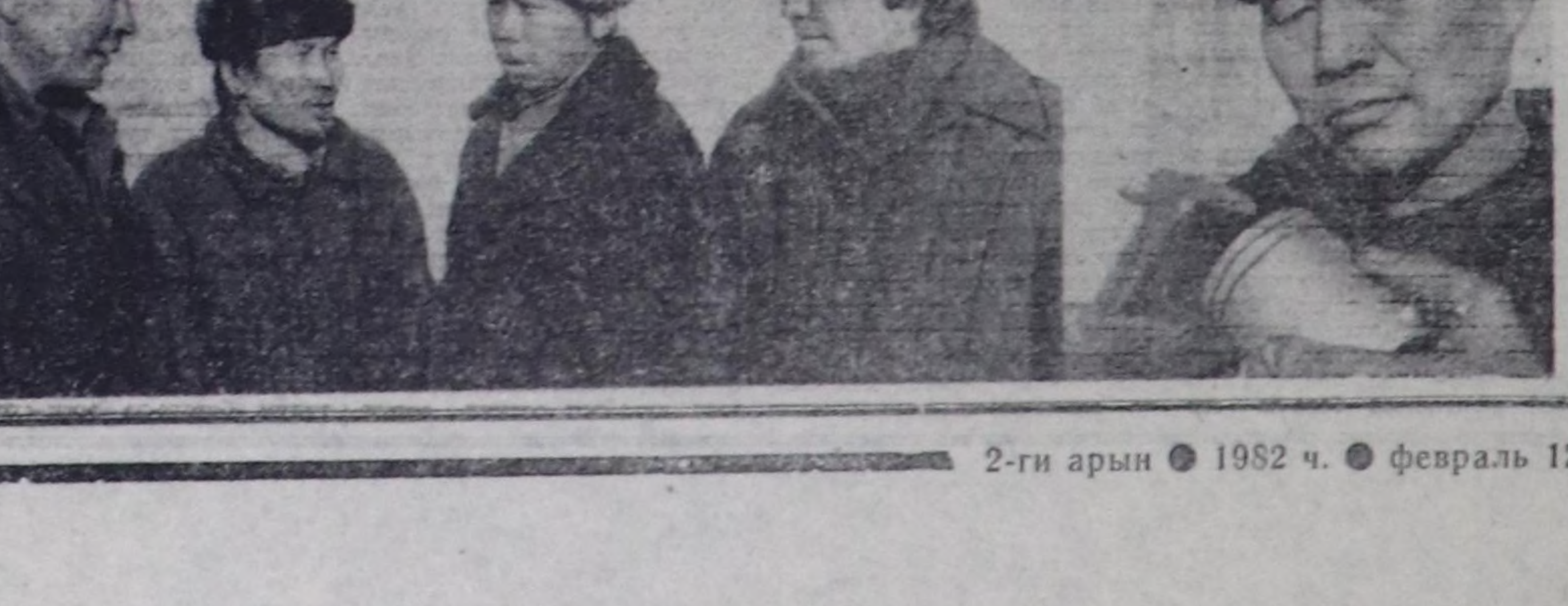

ЧУРУКТА: солагай талазындан механизаторлар — М. Саая, Д. Көк-кыс, К. Шимит-оол, В. Дамбыл, слесарь А. Бичекей.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

ХҮЛЭЭЛГЕ ДУГАЙЫНДА ЧУГАА

«Өөк» совхозтуң хоочун хойжузу Монгуш Балчыевич Настак-Доржу-биле Өөк шынаазында кыштаанга ужураштывыс. Ол хой малдаарынга 26 чыл болган. Бедик күш-ажылчы көргүзүглери дээш Монгуш Балчыевич «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле шаңнаткан болгаш Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны деп бедик атты чедип алган.

Хойжунуң кажаазынче кирип көрдүвүс. Ооң иштин чылыг, өдээ кургаг болду. Төрүүр хойлар турар черин үзүктеп каан. Ында элээн каш үзүктээштерде чаш хураганныг хойлар турлаар.

— Хой оолдаашкыны эгелээн ышкажыл?

— Чаа-ла эгеледи — деп, хойжу чугаалай-дыр. — Февральдың ортанда түлүктээр ужурлуг. Амдызында 50 ажыг хой оолдаап, хураганнары менди доругуп тур. Чаш хураганнар турар черин чылыдып, одап тур бис.

Арган-дорган элээн каш хойга даштың чадагай кажаазында сиген каап берген. Өдекте курлавырлап дүжүрген сиген арбын. Оон малчын бисти бажыңынче чалады.

Ол аразында хойжунуң кожазы, чарыштыг эжи Сат Долчунович Опан-оол база аңаа кирип келди. Ол база хой кадарарынга эвээш эвес стажтыг — он үш чыл болган.

— Хоочун контуг, хола каъктыг дижир чүве болгай — деп, Сат Опан-оол хөөрей-дир. — Ынчангаш бо хоочун хойжу-биле кожа хонуп алган кижи мен. Мооң арга-дуржулгазын ажыглап, өөредирим ол. Көрүп турарымга, хөй-ле солун чүве бар-дыр.

Монгуш Настак-Доржуда 540 хой, а Сат Опан-оолда — 430 ажыг хой бар. Кайызында-даа төрүүр кодалнар. Совхоз бо малчыннарны мал чеми-биле четчир кылдыр хандырган. Өдек-кыштагның септелгези-даа эки кылдынган.

— Хойлар амдызында төрүвээн болгаш, чер оъттап тур — деп, Сат Долчунович чугаазын уламчылады. — Кедээр дагларже-даа кадарып болур. Одарны шала часкаар ажыглаары-биле курлап тур бис. Хойлар бо шынаадан оъттап тур. Өлең-даа амыр-дыр. Хой чаңгыс каскап черинден-не тоттур оъттап алыр чыгыы.

Чугаавыс чоорту-ла чарыш, хүлээлге дугайынче шилчиди.

— Он бирги беш чылдың баштайгы чылында төрүүр 100 хойга онаажтыр 80 хураган, хойдан-на 3,5 кг дүк алдым — деп, хоочун хойжу чугаалады.

— А бо чылгы хүлээлгеңер кандыгыл? — деп, оон соңуургап айтырдым.

— Харын бо чылын оон беш хураганны хөйнү, а дүктү — хойдан 3 кг-ны алырын хүлээнген мен — деп, Монгуш Настак-Доржу харыылады.

«Өскээр дыңнаптарым ол бе?» деп, малчынның чугаазынга арай бузуревейн, ыыт чок олурумда, ооң эжи Сат Опан-оол улаштырды:

— Бо шыырак малчын ол хире хүлээлгени чайлыг күүседир болгаяан. Мен арай хирелиг кижи болгаш, чүске онаажтыр 75 хураган алырын хүлээнген мен.

Мээң чигзиниишкиним ам-на арлы берди. Ынчангаш элдепсиниш, мынчаар айтырдым:

— Силерниң ооңар социалистиг хүлээлге эвес, а харын-даа кудуку көргүзүг ышкажыл! Хойжуларның колдуг хөй нурууzu хойдан-на хураган алыр дээш демисежип турар болгай. Силер ындыг куду көргүзүгнү хүлээлге дээриңерге, таарыжыр чүве бе?

Ийи малчын кезек ыыт чок боданып, таакпылап олурлар. Оон хоочуну мынча диди:

— Мен эрткен чылдың деңнелинден, чүү-даа болза, беш хураганны көвүдеткен кижи мен. Дүк харын чартык кил эвээжээни шын чүве. Ол-даа ажырбас боор. А бо мээң чарыштыг кожам — Саттың алган хүлээлгези арай куду боор чадавас.

— Менде чүү боор! — дээш, демгизи каттыра-дыр. — Хоочун коктуг дээш, силерни өттүнүп турар-ла болгай мен. Бо хире улуг дуржулгалыг малчын 100-тен 85-ти деп турда мен 75-ти алыр дээримге кайын ажырар.

— Республиканың ниити хүлээлгези — 100 хойдан 90 хураган-дыр — деп, чугаага кириштим. — Түс-түс малчыннарның хүлээлгези оон кудулавас, харын-даа бедик болур ужурлуг. Силер канчап оон куду хүлээлге алганыңар ол?

Улузум ам мырыңай ыыт чок бардылар. Мээң айтырыымга харыылаар чүве тыппаан хевирлиг болду. Бодап-даа көрүңер даан, күрүне планында безин төрүүр 100 хойга онаажтыр 80 хураганны менди алыры айыттынган болгай. А оон куду — 75 хураган алырын хүлээлге дээрге аңаа эт чоткан, карак ажыттаан чүве ышкажыл!

Айтырыг ийи хойжунуң кайызынга-даа дөрт салдынган болганда, аңаа харыылавасы эвчок апаар хире болган боор. Ынчангаш, Монгуш Настак-Доржу кандыг-бир бадыткал-биле демги хүлээлгезиниң шылгадарын орадашты:

— Чаңгыс хураганны безин доруктур азырап алыры кайы хире берге ийик? Улуг куш негеттинер апаар. 100-тен 85 хураган алыры черле чиик эвес херек. Ону хойжулар билир боор...

— Мен-не хууда 75 хурагандан хөйнү алтар деп мегелевес мен! Чүвениң шыны херек — деп, Сат Опан-оол үзе шапты.

Бо малчыннарны бүзүредип шыдаваан ышкаш болдум. Олар боттарының бодалы-биле хевээр артылар. Мээң бүзүреткенимниң ажыы-даа чок боор деп бодадым. Ол дээрге «Өөк» совхозтуң дирекциязынга, парткомунга болгаш ажылчын комитединге хамааржыр айтырыг-дыр. Ындыг болзажок, мындыг чүүлдү чугаалап кагза артык эвес: бо үстүнде айыткан ийи малчың ышкаш, мындыг куду хүлээлге алырының орнунга, албааны дээре-дир.

Черле ынчаш, социалистиг чарышка хамаарыштыр хүлээлгелер алырының дугайында айтырыгны тодарадып көөрү чугула. Ийи малчынның бо чылын алган социалистиг хүлээлгезиниң киирип турган, тодаргай чижекти көргүстүм. Социалистиг хүлээлге дээрге улуг кижениишкинни үндүрүп, бүгү болдунар аргаларны, курлавырларны ажыглап, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап тургаш, чедип алыр эпаар бедик көргүзүг болур. Чамдык хойжулар хой бүрүзүнден-не хураганы, а өскелери — 100-ке онаажтыр 110 хураганны алырын хүлээнип турар. Бо дээрге ёзулуг хүлээлге-дир. Хүлээлге канчаар-га-даа күрүне планындан кудулавас болуру албан. Оон кудулаар болза хүлээлге эвес, аңаа ёзу барымдаалаан чорук ышкажыл! Социалистиг хүлээлге дээрге-ле уткуп-тур план деп болур. Ындыг болганда, ол бедик болур ужурлуг.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» түскай корр.

Хей уругларлыг иелерни «Иениң алдары» орден-биле болгаш «Иениң медалы» медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

БИИ-ХЕМ РАЙОНДАН

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Седенба Маадыевна **Базан** — «Саян» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Майя Танзы-Белековна **Монгуш** — «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Евдокия Петровна **Мартынова** — Туран хоорайда өг-бүле ээзи.

Сара Доржуевна **Ондар** — «Хадың» совхозтуң ажылчыны.

ТАҢДЫ РАЙОНДАН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Тамара Тажи-Самбуевна **Чульдум** — Тывада күрүнениң көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының ажылдакчызы.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Мария Михайловна **Продова** — «Россия» совхозтуң уруглар садының нянязы.

Клара Андреевна **Монгуш** — Сосновка суурда өг-бүле ээзи.

Ак-кыс Кардиевна **Оюн** — «Россия» совхозтуң саанчызы.

Кара-кыс Соколовна **Сульдум-оол** — «Россия» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Мария Лагваевна **Оюн** — Тывада күрүнениң көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының бызаа ажаакчызы.

Өнермаа Өөлетовна **Эренчин** — «Россия» совхозтуң бызаа ажаакчызы.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Байдык Мөгеевна **Самба** — Булуң-Терек суурда өг-бүле ээзи.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Мария Сергеевна **Дамба** — Булуң-Терек суурда өг-бүле ээзи.

Анчимаа Монгушевна **Дамчай** — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Чолдак-оол Монгушевна **Опай** — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Сандараа Дажыевна **Бады** — Булуң-Терек суурда өг-бүле ээзи.

Раиса Шогжаповна **Дамба** — Ак-Туруг суурда өг-бүле ээзи.

Эник-кыс Кыргысовна **Серен** — Шагаан-Арыг хоорайда өг-бүле ээзи.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Любовь Тюлюшевна **Агбаан** — «ҮТКА 25 чылы» совхозта ажылчын кооперациязының садыгжызы.

Сереңмаа Монгушевна **Дөтпе** — «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң саанчызы.

Александра Сатовна **Сенчин** — Булуң-Терек суурда өг-бүле ээзи.

Вера Дулушевна **Чалзан** — Шагаан-Арыг хоорайда өг-бүле ээзи.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Мария Монгушевна **Кыргынмай** — «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчын кооперациязының хлеб быжырыкчызы.

Херел Бүрбүевна **Мижит** — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Лина Донгаковна **Сүрүңмаа** — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,
1982 чылдың январь 29.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ЧАА СУДНО АЖЫГЛАЛГА КИРГЕН

СОФИЯ. Варнада судно тудуунуң Г. Димитров аттыг комбинаты 38 муң тонна чүък сөөртүр чаа судноны бүдүргеш, сугже эжиндирип чоруткан. Варнаның эртемшинчилел болгаш төлевилел-конструктор институдунуң специалистериниң төлевилээни ол судноңу апатит, фосфат, руда, хөмүр-даш, тараа сөөртүрүнге ажыглаар. Судноңу радио аппаратуразы-биле дерээн. Чериниң кылымал эдеринчизиниң дузазы-биле судноңуң кайда, кандыг чорууруң дораан-на тодаргайлап болур.

Судноңу башкарарының бүгү чорудулгазын бүрүн механизастаан болгаш автоматчыткан чорук экипажтың ажылдаарынга дыштаныңынга дыка таарымчалыг болуп турар. Чаа судно — Болгарияның судно тудуузунуң хөгжүлдезиниң бедик деңнелиниң тодаргай херечизи-дир.

КӨДЭЭ РАЙОННАРДА БҮДҮРҮЛГЕЛЕР

БУДАПЕШТ. Ногааларны, кат-чимисти, эътти болбаазырадып кылыр 50 хире бүдүрүлге черлерин Венгрияның көдээ районнарынга эрткен чылын ажыглалга киирген. Ындыг бүдүрүлгелерни тутканы хөй айтырыгларны шиитпирлээр арганы көдээ ажыл-агый кооперативтеринге болгаш кураҗыл-агыйларга берген. Чижээ, көдээ ажыл-агый продуктуларын хоорайларда бүдүрүлгелерге болбаазырадырыбиле чорударын ам соксаткан, ногааны, эътти, тарааны, өске-даа продуктуларны кадагалаарынга чарыгдалдар кызырылган, болбаазыраткан продукцияның шынары бедээн.

Чурттуң кооперативтеринде болгаш кураҗыл-агыйларында амгы үеде ийи муң хире ындыг бүдүрүлгелер бар. Республиканың бүгү бүдүрүлгелеринге кылып турар ногаа, кат-чимис консервилериниң 30 хуузун ам көдээ районнарда бүдүрүлгелерде болбаазырадып турар апарган. Районнар бүдүрүлгелеринге кылган колбасаның хемчээли база көвүдээн. Кат-чимисти, ногааларны болгаш эътти болбаазырадып турар бүдүрүлгелерни көдээ черлерге тударын үргүлчүлеп турар.

50-ГИ МИЛЛИОН ТОННА КАҢ

БУХАРЕСТ. Румынияның Галап хоорайында металлургия комбинады бодунуң баштайгы продукциязын 1968 чылда берген. Ооң ажылчыннары 50-ги миллион тонна эң бедик шынарлыг каңны бо чылдың эгезинде эзилдирген.

Бүдүрүлге черин Совет Эвилелинден алган бедик бүдүрүкчүлүг техника-биле дерээн. Дериг-херекселдерни эптээринге ССРЭ-ниң специалистери идепкейлиг киришкен. Комбинат амгы үеде 300 хевирниң иязы-бүрү каңын эзилдирип, үлетпүр бүдүрүлгезиниң бүгү адырларын хандырып турар.

ЧААГАЙ ТҮҢНЕЛДИГ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

БЕЛГРАД. Нефть болбаазырадып кылыр үлетпүрге ажыглаар каң арматураны Югославияның «Энергоинвест» бүдүрүлге каттыжыышкыны Совет Эвилелиниң чагыы ёзугаар бүдүрүп эгелээн.

Бүдүрүлге каттыжыышкының садыг-экономиктиг харылзааларны ССРЭ-ниң даштыкы садыг организацияларыбиле хөй чылдарның дургузунда боттандырып келген болгаш амгы үеде улам калбартып турар. Кооперастааның дугайында ийи талаының дугуржулгазынга дүүштүр атомнуг электростанцияларга херегләэр эң нарын дериг-херекселди бүдүрерин ол коллектив Югославияда хамыкты мурнай шиңгээдип алган.

Ийи талага ажыктыг чаагай кады ажылдажылга «Энергоинвестиң» бүдүрүлге күчүлерин өстүрерин, цехтерни чаартырынга улуг рольду ойнап турар. Совет Эвилелиниң эртем-техниктиг деткимчези-биле «Бирач» деп улуг комплексти бүдүрүлге каттыжыышкынында туткан. Ол комплекстиң продукциязын Совет Эвилелинге садыглап турар.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ ДУЗАЗЫ-БИЛЕ

ХАНОЙ. Чылыдылга-биле ажылдаар «Фалай» деп электростанцияның тудуунда ажылдар кидин түлүк чоруп турар. Вьетнамда ол улуг электростанцияның тудуун Совет Эвилелиниң эртем-техниктиг дузаламчызы-биле боттандырып турар. Ооң тудуунда совет специалистер болгаш бедик мергежилдиг тудугжулар база бар. Вьетнамның коммунистериниң V съездизинге алдар кылдыр бедиткен социалистиг хүлээлгелерин интернационалчы коллектив алган болгаш хөй хемчээлдиг ажылдарны дүргеп, шынарлыг болгаш камналгалыг кылып турар.

Вьетнамның Коммунистиг партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнүнге кандидат, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы До Мыой станция тудуунга чоокта чаа барып чораан болгаш ооң тудугжуларының ажылын бедик-биле үнелээн. Бо чылдың төнчүзүнде ажыглалга киирер ужурлуг станцияның баштайгы турбиназын дүрген эптээринче кол кичээнгейни ол угландырган.

БАШТАЙГЫ ПРОДУКЦИЯНЫ ДАШТЫКЫЖЕ САДЫГЛААН

ПНОМПЕНЬ. Чурттуң найысылалының чоогунда дугуй заводу бодунуң баштайгы продукциязын даштыкы чурттарже үндүр садыглаан.

Кампучияның эң улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи —ол заводту Пол Поттуң араатанзыг эрге-чагыргазының чылдарында бүрүн үрегдээн турган. Техниктиг специалистерни болгаш инженерлерни полпотчуларның шаажылап өлүргени, бүгү ажылчыннарны көдээ черлерже тарадыр сывыртааны тодаргай илерээн.

Катап тургускан ол бүдүрүлге продукция кылырын амгы үеде улам көвүдедип турар. Совет Эвилелиниң болгаш Чехословакияның специалистерниң дузазыбиле бедик мергежилдиг ажылчыннарны болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларны белеткээн, амгы үениң болбаазырангай техниказы-биле заводту эп-тээн.

(СЭТА).

МАРТИН ЛЮТЕР КИНГТИҢ ОРУУ-БИЛЕ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Негрлерниң хамаатызы эргелери дээш эрес-маадырлыг демиселчилерниң хөй кижи киржикчилиг чыскаалы 250 километр узун дурттуг оруқ-биле Монтгомери хоорайже (АКШ-тың Алабама штадының административтиг төвү) углай бар чоруур. Америк негрлерниң хамаатызы эргелери, тайбың дээш шылгарангай демиселчи Мартин Лютер Кинг баштаан чадаг негрлерниң чыскаалган кылажы 1965 чылда чогум-на ол оруктап чораан.

Эрткен сөөлгү ийи он чыл дургузунда АКШ-та хөй чуулдер чаартынган, өскерилген. Ынчалзажок АКШ-тың өске хамаатыларыны-биле бир дең эргени негрлерге тыпсыр дугайында оларның чөптүг негелдези амга чедир күүсеттинмээн.

ЛАОСТУҢ БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМЫ

ВЬЕНТЬЯН. (СЭТА). Чурттуң массалыг хөй-ниитичи политиктиг организациязының — Лаостуң Национал тургузуушкун фронтунуң ТК-зының ээлчеглиг пленуму бодунуң ажылын доозкан. Лаостуң Улусчу-революстуг партиязының ТК-зының Чингине секретары, Лаос Улус-демократтыг Республиканың премьер-министри Кейсон Фомвихан, ЛУРП-ниң Төп Комитединиң Политбюро кежигүнү, ЛУДР-ниң президентизи Суфанувонг болгаш республиканың өске-даа удуртукчулары пленумнуң ажылынга киришкен. Чурттуң 1981 чылда хөгжүлдезиниң түңнелдериниң болгаш 1982 чылда социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарының дугайында чазактың илеткелин пленумнуң киржикчилери бир үн-биле чүүлдүг деп көрген.

Беш чыл планының баштайгы чылы —эрткен чылдың планныг даалгаларын күүседир талазы-биле лаос улус улуг чедиишкиннерге болган. Тараа болгаш бобы культураларның тарылга шөлү 25 хуу калбарган. Малдың баш саны база өскен. Республиканың үлетпүр продукциязының хемчээли 1980 чылдааы-биле деңнээрге эрткен чылын 13,2 хуу көвүдээн. Энергетика эң-не дүрген темпилиг хөгжээн. Чырыдыышкын болгаш кадык камгалал талазы-биле чедиишкиннер база бар.

Чоокку үеде чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарын пленумга тодаргайлаан. Бирги ээлчегде чурттуң айыыл чок чоруун хандырар сорулга-биле ооң камгаланыр аргазын быжыглаарынче, үлетпүрнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның дүрген хөгжүдеринче, улус ажыл-агыйының социалистиг чаартылгазын чедиишкиннииг уламчылаарынга эргежок чугула экономиктиг баазаны тургузарынче онза кичээнгейни угландырып турар.

Лаос Улус-демократтыг Республиканың президентизи Суфанувонг пленумга чүве чугаалаан болгаш Совет Эвилелиниң, социалистиг өске-даа чурттарның күчүзүнүн өскениң, делегей ареназынга оларның авторитединиң бедээнин онзалап демдеглээн. Социализмниң аңы-дүнма улустары-биле демнежип алгаш, лаос улус аас-кежиктиг чаа амыдыралды тургузар болгаш тайбыңның база деңшилгениң хереэнге бүгү күжүн бээр деп, ол айыткан.

ПРОФЭВИЛЕЛИНГЕ УДУР АНГЛИ ЧАЗАКТЫҢ ХООЙЛУЗУ

ЛОНДОН. (СЭТА). Ажылчын болгаш профэвилел шимчээшкининге удур чаа хоойлуну Англияның парламентизи бадылаан. М. Тэтчерниң чазааның чогааткаы ол хоойлуну бүдүрүлге ээлери ажылчыннарга болгаш профэвилелдерге удур ажыглаар бодап турар. Ажыл соксадыышкынынга киришкен дээш ажылчыннарны чылдың кайы-даа үезинде ажылдан үндүр сывырар эргени бүдүрүлге ээлеринге ол хоойлу тывысып турар.

Ажылчыннарга болгаш профэвилелдеринге удур деректиг хоойлуну хүлээп алганы-биле холбаштыр чөптүг илередиишкинниг Англияның ажылчы чоннары илергейлеп турар.

НАЦИОНАЛ ФРОНТУНУ ТУРГУСКАН

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Гватемаланың дөрт шериг-политиктиг каттыжылгалары— Чоннуң чепсектиг организациязы, Ядымыларның партизан шерии, Тура халышкынның чепсектиг күштери болгаш Гватемаланың күш-ажыл партиязының революсчу чепсектиг күштери Патриотчу чаңгыс эттиң национал фронтузун тургусканы дугайын чарлаап.

Чепсектиг демиселге күжениишкиннерни каттыштырарының эргежок чугулазы Төп Америкада, ооң иштинде Гватемалада байдалдың чиигленгени-биле холбаштыр тургустунган деп, оларның кады ат салганы болгаш радио дамчыштыр чарлааны коммюникезинде демдеглээн. Рейганчы эрге-чагырга ол девискээрге янзы-бүрү шериг белгүжежиишкиннерин база политиктиг эвилелдерни тургузарын кызыдып, патриотчу күштерге удур сүлчээлерни кылып, харын мырыңай чепсектиг холгаарлаашкыннарның планнарын чорударынче семеп турар. Диктатураның ханыыг камгалалының чажыды-биле тудуп хоругдааны болгаш уауткан чок кылганы он-он муң гватемалчыларның амы-тыны дээш харысалганы чүктээр ужурлуг Гватемаланың Лусак Гарсиа баштаан реаксылыг чагыргазынга бүгү талалыг деткимчени Каттышкан Штаттар көргүзүп турар. Массалыг уауткаашкынга таварышкаапарның аразында тайбың таваадырлар, ооң иштинде уруглар, херээженнер болгаш кырганнар бар. Чалча чагырганың хол саадынганын ажыглап, чуртту даштыкы, бир-ле дугаарында америк, монополиялар хоозурады уптеп турар.

Ындыг байдалдарда чоннуң чепсектиг организациялары каттыжар, хосталга, демократия болгаш социал деңшилге дээш демиселиниң аргаларын сайзырангайжыдар ужурлуг деп, документиде айыткан. Ол сорулгаларны чоннуң күзел-соругдалдарының ёзулуг илередикчизи болур чаа тургустунган Фронт шиитпирлээр хүлээлгелиг. Бодунуң кол сорулгалары кылдыр ол кижи көөр хоон чок чалча чагырганы дүжүрери, национал улуг буржуазияның болгаш даштыкы монополияларның эргелерин казыыры, революсчу, патриотчу, улусчу болгаш демократтыг чазакты тургузары деп санап турар.

Тургустунар чазактың программазы болза бүгү улустуң эрге-ажыктарынга дүгжүп турар деңшилгелиг социал-экономиктиг чаартылгаларны амыдыралга боттандырары, кижиниң эргелерин хүндүлеп көөрү, сөөк-язы ылгаар чорукту уауткаары, чурттуң политиктиг болгаш хөй-ниити амыдыралынга киржиринче чоннү хаара тудары, бүгү күрүнелер-биле бот-боттарынга ажыктыг деңэргелиг харылзааларны хөгжүдери болур деп коммюникеде база айыткан.

Конгресс ажыттынган

ГАВАНА. (СЭТА). Профэвилелдериниң X Бүгү-делегей конгрези Кубаның найысылалынга байырлыг байдалга ажыттынган. Барык 140 чурттарның ажылчы чоннарының төлээлекчилери ооң ажылынга киржип турар. «Профэвилелдери болгаш 80 чылдарның сорулгалары» деп кол документиниң төлевилелин болгаш чугула өске-даа айтырыгларны чугаалажыр.

Делегей байдалының нарын үезинде конгресстиң чыылганын профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязының даргазы Ш. Гашпар бодунуң эге сөзүнге демдеглээн.

АЙЫЫЛДЫГ ЧЕПСЕКТИ БҮДҮРҮП ЭГЕЛЭЭР ДЭЭН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Айыылдыг дерзии чепсекти — химиктиг чепсектиң чаа хевирин Американың Каттышкан Штаттары бүдүрүп эгелээр деп турар. Төлээлекчилер палатазының даргазынга президент Рейган чагаа чоруткан болгаш химиктиг чепсекти бүдүрери АКШ-тың «национал эрге-ажыктарынга эң-не чугула» болуп турар деп бүтүткаан.

Американың Каттышкан Штаттарында химиктиг чепсектиң хөй курлавырлары бар. Ындыг турбуже, Рейганның администрациязы эрге-чагыргага киргеш сөөлүнде химиктиг чепсекти эндере бүдүрерин АКШ чуткуп, химия дайынынга эң-не идепкейлиг белеткенип турар. Чижээ, химия дайынынга белеткелдин чарыгдалдарынга амгы сан-хөө чылында 532 миллион, а 1983 сан-хөө чылында — 705 миллион долларны үндүрерин планнап турар.

Химия дайынын чорударынын айыылдыг чепсектерин эндере бүдүрер сорулга-биле Пайн-Блафф чоогунда заводту дүрген темпилиг чаартып эгелээн. «Бинар» деп эң хоралыг болгаш кижилерни массалыы-биле өлүрер айыылдыг чепсекти ол заводка бүдүрерин планнап алган. Ынчаарга Эй-би-си телекомпанияның дамчыткан медээзин ёзугаар алырга, химиктиг чепсектиң 700 муң снарядтары болгаш бомбалары америк чепсектиг күштериниң складтарында мөөңнеттинген.

ДАЙЫНЗЫРАК ПОЛИТИКАГА УДУР

АКШ. Президент Рейганның дайынзырак, милитаристиг политиказынга удурланыышкынының массалыг чыскаалы Нью-Йоркка болган. «Уолдорф-Астория» деп гостиницаның чанынга чыскаалганнар чыглып келгеш, ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга чоруштур шериг чарыгдалдарын көвүдедирин соксадырын, америк чазактаң шыңгыы негээн болгаш өске күрүнелерниң иштики херектеринге АКШ-тың администрациязының холгаарлап кирижиишкинин буруу шаппаан. Президент Рейган ол үеде гостиницага чыылган АКШ-тың хөреңгитеп болуктериниң мурнунга чүве чугаалап турган.

ЧУРУКТА: чыскаалдың киржикчилери. ЮПИ—СЭТА-ның телефотозу.

КНО-нуң комиссиязында

ЖЕНЕВА. КНО-нуң кижиниң эргелериниң талазы-биле комиссиязы «Эртем-техниктиг деңшилге болгаш кижиниң эргелери» деп айтырыгны чугаалажырын эгелээн.

ССРЭ-ниң төлээзи В. А. Зорин эртемниң болгаш техниканың кайгамчык улуг чедиишкиннерин база оларның кижилерге чедирип турар ачызын айыткаш, эртем-техниктиг деңшилгени шериг сорулгаларынга ажыглаарының айыылынче, ядролуг дайын болур болза кижи торелгетенниң уауткаттынарының кызыныньче кичээнгейни угландырган.

Боо-чепсектерни эндере бүдүрери Барыын чүктүң чамдык чурттарының талазындан улустар аразынга бүзүрешпес чорукту күштелдирери-биле, шериг талазы-биле артык күштүг болурунче, өске чурттарның иштики херектеринче холгаарлаар, оларга боттарының күзелдерин дөгээр чүткүл-биле холбашкан деп, оратор демдеглээн.

Боо-чепсектерни эндере бүдүрерин кызыгаарлаарынче болгаш ядролуг халапты чайладырынче угланган Совет Эвилелиниң инициативаларын ол евгындырган, олар дээрге СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың тайбыңга мыкашылдыг даштыкы политиктиг угланыышкынының илергейлээшкини болурун демдеглээн.

Бөгжүп орар чамдык чурттарның делегаттары эртем-техниктиг деңшилге чүгле кижиниң эрге-ажыынга ажыглаттынган турарынче сопуургалдыын демдеглеп, ону экономиктиг хожудааныышкынны, бижик билбес чорукту уауткаарынга, кадык камгалалын болгаш культураны көдүрериңге ажыглаттынган турарын саналдаан.

(СЭТА).

Компартияның негелдези

ЛИССАБОН. Амгы чазакты дүжүрерин, республиканың национал хуралын тарадырын болгаш парламент соңгулдаларын хуусаадан эрте чорударын Португалияның Компартиязы негеп турар. Ол дугайын ПКП-ниң чингине секретары А. Куньял медеглээн. Барыын үелдиг партияларның кабинеди чурттуң политиктиг, экономиктиг болгаш социал байдалды чидиглендирген деп, национал телевидениеге чүве чугаалап тура, ол демдеглээн. Конституцияны эде көөр дугайында реакцияның планнары херек кырында күрүне эргиледезин кылырының семээшкини болур.

Февраль 12-де эрттирер дээн ниити-национал забастовканы коммунистер деткип турар деп, А. Куньял медеглээн.

Белеткенип турар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Эн-би-си телекомпанияның дамчытканы ёзугаар алырга, Ливанче чепсектиг дайын халдааашкынның Израильдиң эжелекчи чагырыкчылары белеткеп турар. Сирияның Голан бедиктерин «бодунуң» девискээри кылдыр Израильдиң парламентизи «дүрүмчүдүп» чарлаан соонда дайын белеткелин сионистерниң генералдары белеткеп эгелээн болгаш израиль шериглер Ливанче халдаарынга ам бүрүн белен болуп турарын телекомпанияның дыңнадыында айыткан.

Ливанче халдаашкынны эгелээр сорулга-биле Израиль бодунуң хөй танк шериглерин Мурнуу Ливанның Аг-Тейбе суурунуң чоогунда амгы үеде мөөңнеп алган турар.

Кооператорларда

МУРНАКЧЫЛАР ХӨЙ

Эрзин районнуң херэглекчилер ниитилелиниң коллективиниң 1982 чылда алган социалистиг хүлээлгелеринде он бирги беш чылдың ийигизиниң планныг онаалдазын декабрь 28-те күүседип, пландан ажыр 50 муң рубльдиң бараанның саарары көрдүнген. Районнуң белеткел конторазы чурттакчы чоннан көдээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының чыл планын декабрь 25-те күүседип, пландан ажыр 10 муң рубльдиң продукциязын садып алыр. Районнуң кооператорлары кожазы Тес-Хем районнуң кооператорларын социалистиг чарышка кыйгырган.

ССРЭ-ниң 60 чылынга тураскаадып алган хүлээлгелерин бүрүн күүседиптеринге кооператорлар улуг бүзүрелдиг. Коллективте мурнакчылар, ажыл-херээнге бердинген кижилер хөй. Ындыг кижилер турда кандыг-даа ажыл бүдүнгүр. Чижээ, районнуң садыгжыларының аразында чарышка эрткен чылдың түңнели-биле Эрзин суурда раймагтың № 1 киздизи (садыгжылары С. Дажымба, В. Шомбуң) тиилекчи болган. Л. Бирилей эргелекчилээн ном. Нарын суурда үлетпүр бараанная магазиннери (эргелекчизи Н. Чооду) шаңналдыг черлерни алгылаан. Автомагазиннер садыгжы-чолаачыларының аразында калбарган чарышка А. Уржук бирги черни ээлээн. Чарыштың ийигизин — районнуң хоочун садыгжызы Б. Нурзат алган.

Садыгжылар З. Буду, Н. Бөөдей, М Севекмит, В. Лахова, Т. Севил, Х. Монгуш-оол, С. Комбу болгаш оон-даа өскелериниң ажылы мактаалдыг.

Районнуң белеткел конторазының ажылдакчылары эрткен чылда ажылының бедик темпизин копкатаан. Эрткен чылдың дөрткү кварталында чурттакчы чоннан эът, сүт, дүк садып алырының планын коллектив бедик көргүзүглерлиг күүсеткен.

Коллективтиң үстүнде мурнакчылары эрткен чылда көргүзүглерин быжыглап, январьда планныг онаалдаларын чедиишкиннииг боттандырганнар. Чыл төнчүзүнге чедир ажылдың темпизин кошпатпазын кооператорлар дугуруушкан.

Я. СОЯН-ООЛ.

КОЖАЗЫН КЫЙГЫРГАН

Бора-Тайга суурда көдээ магазинниң садыгжызы Борбак-оол Сюр-оолович Куулар ның ажылы Сүт-Хөл ажылчын кооперациязында мактаалдыг. Ооң чуруу ында хүндүлел самбыразында.

Б. С. Куулар садыг шугумунда он чеди чылдың иүүрүнде ажылдап турар. Коммунистиг күш-ажылдың шалыңчызы садыгжының хөрээн «Совет садыгның тергииниң» хорек демдээниң каастап турары-даа таварылга эвес.

Борбак-оол Сюр-ооловичиниң эргелекчилээни магазинге келир болзуңарза, делгиирлерде бараанннарны чурум-чыскаалдыг делгээнин эскерер силер. Садып алыкчыларның бараанарга негелде-херегледерин Б. С. Куулар эки хандырып турар. Бараанарының магазинде элбек болурунуң ужуру-даа ында. Суурнуң чурттакчы чонунга садыгжаарының аңгыда ырак-узак кодааннарда малчыннарга ол бо-ла чеде бээр. Үнүүшкүннүг садыг-биле машина белен четпес Чечектиг, Хөлчүктүг, Чушкут, Дээш-Бажы деп черлерже аъттыг чедип турар.

Мурнакчы садыгжы эрткен 1981 чылды бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерлиг дооскан болгаш үүрмектеп садар бараан саарылгазының чыл планын 113,5 хуу күүсеткен. Январьны — хуусаа бетинде боттанган. Борбак-оол Сюр-оолович Куулар ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чыл оюнга тураскааткан бедиткен социалистиг хүлээлгелерни ап, Алдан-Маадырда З. Ш. Ондар эргелекчилээн магазинниң социалистиг чарышка кыйгырган. Чарыштыг садыгжылар күш-ажылчы маргылдаада кириишпишаан, тура-соруктуг ажылдап турарлар.

Б. САРЫГЛАР.
Чөөн-Хемчик район.

БИРЭЭЗИ ХАГДЫНГАН СООНДА

«Май 1» совхозтуң төвү Ийи суурга мооң мурнунда аъш-чем магазини ийи турган. Садып алыкчыларга ол кончуг эптиг турганы билдингир. Ийи магазинниң бирээзин 1979 чылда хагдаш, чаңгыс магазин кылдыр тургускан. Ооң соонда таарымча чогу кончуг апарган. Продукт садып алыр дээш ээлчегге кижи шаг-ла болур, үе-шак чидирери хөй. Ооң-биле кады суурнуң магазиннеринде аъш-чем, үлетпүр, бараанная рының ассортиментизи эвээш. Ылаңгыя ажыл-агый бараанннары — кидис, кадаг, соңга шили, будуктар, электри-биле ажылдаар плита дээш чижектиг бараанннар садыывыска келбес. Ол бараанннарны Ийиниң чурттакчылары чүгле Тоора-Хемниң ажыл-агый бараанннарының магазининден садып ап турар.

Өске суурларның магазиннеринге бараан арбын болгулаар болгай. Тоора-Хемниң магазиннеринде үнүп турар бараанннар бистиинге чүге козулбезил? Районнуң садыг килдизиниң талазындан бараанннарны садыг четкилеринче таарыштыр хуваарып чедир шиитпирлеп көрбейн турары мындыг таарымча чок байдалды тургузуп турар эвес ирги бе?

Д. АЙР-САНАА.
Тожу район.

ЧАА-ЧАА АРГАЛАРНЫ ТЫП ТУРГАШ

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш партия, совет органнарының удуртулгазы-биле Тожу районнуң культура албан черлери 1981 чылда болгаш бо чаа чылда элээн боттуг ажылдарны чорудуп, кедээниң ажыл-ишчилериниң культура хандырылгазын экижидер талазы-биле чамдык ажылдарны чорудуп келген.

Партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин ажылчы чоннарга чедиишкиннинг пропагандалаары-биле районнуң культура бажыңнарында, библиотекаларда, кызыл-булуңнарда «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга!» деп темалыг кеску агитация кол черни ээлеп, оларны үениң ажыл-агый сорулгаларынга дууштур чаартып, бо талазы-биле темалыг кежээлерни, аас журналдарын, номчулга конференцияларын болгаш өске-даа массалыг хемчеглерни чорудуп турар, ол хемчеглерге комсомол организациялары, клуб, библиотека болгаш херээженнер чөвүлелдери, агитквартиралар чогумчалыг чугула роль ойнап, чон иштинге чорудар ажылдың чаа-чаа арга-хевирин тып, ону солун утка-шынарлыг кылдыр эрттирип турар.

Район төвүнде Культура бажыңы, кедээниң дөрт культура бажыңнары, ийи кедээ клуб, янзы-бүрү албан организация черлеринде болгаш совхозтарда он ажыг кызыл-булуңнар, 5 агиткультбригада ажылчы чоннуң культурлуг хандырылгазынга бараан болуп ажылдап турар. Ол ышкаш районнуң төпчүткен библиотекалары чурттакчылыг суур бүрүзүнде салбырларлыг, олар эртем-билиглиг кадрлар-биле хандыртынган, ном фондузу-биле четчелеттинген.

Чурттакчылыг суур санында доктаамал ажылдаар киноустановкалар-биле фермаларга, бригадаларга, ыяш белеткекчилеринге, аңчыларга болгаш балыкчыларга кино көргүзер тускай машиналыг көжер кино чедип турар. Ол ышкаш район төвүнде автоклуб, совхозтарның «Алас» болгаш «Чойган» деп агитбригадалары малчыннарның күзенчиг аалчылары апарган. Ыраккы иви фермазында ажыл-ишчилерниң культура негелдезин хандырар ийи кызыл-өг база ажылдап турар. Чылдар эрткен дудум, чоннуң культурлуг деңнели өзүп турар.

Эрткен чылын районнуң клубтарынга, культура бажыңнарынга 114 оюн-концертти 13452 кижиге көргүскен, оон аңгыда чоннуң чурттап турар чериниң зайы-биле агитквартталдарга, школаларга, клубтарга, культура бажыңнарынга, бригадалар, фермаларга 323 удаа янзы-бүрү темаларлыг лекция, беседаларны кылып чорутkan. Чон иштинге культура-массалыг ажылдарны организастаарынга Азас ортумак школазының «Чалбыыш», районнуң музыка школазының «Дамырак» агитколлективтери эң-не идепкейлиг киржип турар.

Суур культура амыдырал

Эрткен 1981 чылдың түңнели-биле районга бүгү библиотекалар 3334 номчукчуга шупту 65875 номнарны берген. Ол болза чурттакчы чоннуң 70 хуузу номчукчу дээрзин илередип турар, азы эрткен чылга деңнээрге 500 номну хейиңү берген. Чоннуң библиотека хандырылгазын экижидер херекке Ырбанда Надежда Лашкович эргелекчилээн филиал бүгү талазы-биле эң эки көргүзүгнү чедип алгаш, тиилекчи болган.

Ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезинге кино көргүзүү чугула черни ээлеп турар. Районнуң кино четкизи эрткен чылын шиитизи-биле 2925 сеансыларны 192 муң көрүкчүге көргүскеш, планын 103 хуу күүсеткен. Сыстыг-Хемде киномеханик Иван Быков, Азыр-Кежигде киномеханик Сергей Сотпа планның онаалдаларын түс-түзүнде 109, 126 хуу чедир күүсеткеннер.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлериниң негелделеринге дүүштүр культура албан черлериниң материалдыг баазазын быжыктырып, чоннуң хостуг үезин чөп ажыглаарын, культурлуг дыштанылгазын хандырып, мөзү-шынар болгаш эстетиктиг кижизидилгезинге культура ажылының дээштиг уран-чечен деңнелин бедидер дээш партия райкому база районнуң күүсекчи комитеди чогуур кичээнгейни салып турар. Чоокта чаа районнуң культура ажылдакчыларының хуралынга чыл түңнелин үндүрүп, 1982 чылдың социалистиг хүлээлгелерин албышаан, чамдык сорулгаларны салган, ылаңгыя кедээниң ажылчы чоннарының культура хандырылгазын онзалап айыткан!

Район тускай эртемниг культура ажылдакчылары-биле долу хандыртынмаан, ынчалза-даа ук ажылга сонуургалдыг, чогаадыкчы баур-биле ажылдап болур идепкейлиг кижилерни хаара тудуп турар.

Районнуң культура албан черлериниң шугумунда хөй чылда ажылдап келген — Ий суурда кедээ культура бажыңының директору Раиса Байгыыжык, уран чүүл удуртукчузу Белек-оол Байгыыжык оларның удуртканы ол Культура бажыңының уран чүүл коллективи республика көрүлдезинге шаңналдыг черни чедип ап, диплом болгаш эртектиг чүүл-биле шаңнаткан.

Кылдынган чамдык эки ажылдар-биле кады культура албан черлериниң ажылында ам-даа чедир шиитпирлеттинмээн айтырыглар бар. Ол чүл дээрге ийи малчыннары-биле доктаамал харылзаа айтырыы, ылаңгыя транспорт мынчага чедир чогумчалыы-биле шиитпирлеттинмээн. Районнуң кол чурттакчылыг суурлары, фермалар, бригадалар колдуунда сүт оруунда мөөннешкени-биле чайгы үеде моторлуг темелер-биле культура албан черлери хандырар айтырыгны шиитпирлээр үе келген.

Ам сорулга болза, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлериниң негелдезинге удазылээш, районнуң культура-чырыдыышкын черлериниң ажылын чаа бедик негелделерге таарыштыр тургузар, ол бүгү ажылды совет улустуң улуг байырлалы—ССРЭ-ниң 60 чыл оюнга уткуштур улам-на калбартыр болгаш районнуң культура ажылдакчыларының 1982 чылда хүлээп алган социалистиг хүлээлгезин күүседир дээш күжениишкинниг ажылдаары негеттинип турар.

А. ШИРАП,
СЭКП Тожу райкомунуң секретары.

Бөгүн—Волочаевка чоогунга ак гвардейжилерни чылча шапканының 60 чылы

Волочаевка чоогунга (Хабаровскиден ырак эвесте Амурнуң демир-орук станциязы) ак гвардейжилерни чылча шапкандан бээр бөгүн 60 чыл болган.

Хамааты дайынның балыгларын бистиң Төрээн чуртувустуң дыка хөй кезиинге экиртип эгелеп турган-даа болза, Ыраккы Чөөн чүкке пролетаржы революцияның тиилелгези дээш демисел үргүлчүлевишаан турган. Бодунуң шериглерин аңаа тудуп турган Япония-биле шериг чөрүлдээзин болдурбас дээш чурттар аразында күрүне — Ыраккы Чөөн чүк республиканы тургускан.

1921 чылдың майда японнарның деткимчези-биле ак гвардейжилер Владивосток эргилде кылгаш, Ыраккы Чөөн чүк республикаже халдаан. Ону Хабаровскиниң барыын талазында Волочаевка станциязынга доктааткан. Ак гвардейжилер аңаа улуг быжыглалды кылып, ам база катап халдаарынга белеткени берген. Ыраккы Чөөн чүк республиканың Улусчу-революстуг шерии В. К. Блюхерниң удуртулгазы-биле Волочаевкаже халдаашкын операциязын тергиин эки белеткээн болгаш кайгамчыктыг-биле боттандырган. Дөртен градус соок турза-даа чоннуң шериглери болгаш кызыл партизаннар саарлып турган октуг адаа-биле дайзынче коргуш чокка халдааш, 1922 чылдың февраль 12-де Волочаевканы эзелеп алганнар, а ийи хонганда Хабаровскини хостаан. Волочаевкага чедип алдынган тиилелге Ыраккы Чөөн чүкке демиселдиң шиитпирлиг кезээ болган.

ЧУРУКТА: Волочаевка дээш штурмнуң киржикчилери (солагай талазындан): Волочаевканың Кызыл Тук орденниг полугунуң салбыр командири А. Л. Анойкин, Волочаевканың Кызыл Тук орденниг полугунуң чадаг хайгыылчылар командири К. Т. Морозов, Троицко-Савскиниң Кызыл туктуг полугунуң улуг хайгыылчызы П. И. Золотухин олар.

В. Тарабащун биле А. Ткачуктуң фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Коммунист Сырга Күдерек Бай-Тайганың Кара-Хөл ортумак школазында тыва дыл, төөгү башкылап турар. Бо өөредилге чылының эрткен ийи улдуңунда бодунуң эртеминге чүс хуу өөредилгени чедип алган.

Сырга Назындаевна совхозта партком кежигүнү. Хөй-нииити ажылынга идепкейлиг киржип, совхозтуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң планныг онаалдаларын күүседиринге телептиг үлүүн киирип чоруур.

ЧУРУКТА: башкы С. Н. Күдерек.

Ш. КУУЛАРНЫҢ фотозу.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

МЕРАНО СООНДА БИР ДУГААР

ПАРИЖ. (СЭТА). Шыдыраа талазы-биле делегейниң үш дакпыр чемпиону А. Карповтуң ЮНЕСКО-нуң штаб-квартиразынга оон чиңгине директору А. М. Боунуң чалааны-биле февраль эгезинде барып четкени француз хөй-нииитиниң кичээнгейин хаара тудкан. А. Карповка аңаа бурунгу шагның алдарлыг эртемден философу Авиценнаның чуруун сиилбээн ЮНЕСКО-нуң медалын тывыскан.

Делегей чемпиону 15 хөлге хары угда ойнаарының сеансызын эрттирген, шыдыраа төөгүзүнүң дугайында, оон ССРЭ-де хөгжүлдезиниң дугайын чугаалаан, хөй санныг айтырыгларга харыылаан.

Делегейниң бирги чери дээш маргылдаа оон киржикчилинден чогаадыкчы болгаш мага-боттуң шыдамыын негээр, хөй күштү үндүрер деп, А. Карпов демдеглээн. Ындыг маргылдааларның амгы хевири эң таарымчалыын ол айыткан.

Оон дараазындагы маргылдаага удурланыкчызы кым апаарын дөрт чугаалаары берге, ынчалзажок ол элээн каш гроссмейстерлерни удурланыкчы боор болуруң адаан. Оларның аразында совет шыдыраачылар Спасский, Полугаевский, Таль, Балашов, Псахис, Каспаров база даштыкыдан Портиш, Рибли, Андерссон болгаш өскелерни-даа ол адаан.

Бо чылын делегейниң дөрт маргылдаазынга киржирин, оон аңгыда чылдың эң харыысалгалыг маргылдаазы болур Швейцарияга эртер делегейниң шыдыраа олимпиадазынга совет команданы баштап чедерин А. Карпов дыңнаткан.

* * *

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). «Кларин» солуннуң шаңналы дээш аргентин хоорай Мар-дель-Платада эгелээн делегейниң улуг маргылдаазының байырлыг ажыдыышкынынга делегей чемпиону Анатолий Карповту «Эрмитахе» отельге чыылганнар диимиттиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Маргылдааның баштайгы кежүүн Карпов биле Ясер Сейраванның (АКШ) салыынга чаңчылчааның ёзугаар Карповтуң айытканы-биле Мар-дель-Плата хоорайның мери Луис Фабрисио кылган. Агы-биле ойнаан делегей чемпиону Меранога маргылдаа соонда бир дугаар оюнун 44-кү кошке соңгаарлаткан.

Ол маргылдааның баштайгы салыгларының бирээзинге совет гроссмейстер Лев Полугаевский аргентин шыдыраачы Оскар Панно-биле каразы-биле ойнааш, удуп алган. Маргылдаада сес чурттардан 14 шыдыраачы киржип турар.

СОВЕТ КОМАНДАНЫҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ

СЫКТЫВКАР. (СЭТА-ның тускай корр.). Мячилиг хоккейге «Советская Россия» солуннуң шаңналы дээш делегейниң алдыгы маргылдаазының сөөлгү оюнунга ССРЭ-ниң шилиндек командазы делегей чемпионнарын — Швецияның хоккейжилерин 4:1 санга уткаш, ол маргылдааларның бешки удаа тиилекчизи болган.

Красноярсктиң «Енисей» командазының кежигүнү амгы бо маргылдааның тергиин эки ойнакчызы диртген Сергей Ломанов оюннуң үшкү минутазында-ла санны ажыткан. Маргылдааның бүгү дургузунда бистиң спортчуларывыс удурланыкчыларын дүргениниң-даа, аваангыр-мергениниң-даа талазы-биле ажып, халдаашкыннарны чедиишкинниг доозуп турган.

Ийиги черни Швецияның командазы, үшкүзүн — Финляндияның командазы ээлээн.

БАШТАЙГЫ ЧЕМПИОН

РАУБИЧИ. (СЭТА-ның тускай корр.). Белоруссияның найысылалының чоогунда эгелээн биатлонга делегей чемпионадынга бирги алдын медальды Свердловск чурттуг 18 харлыг студент Юрий Кошкаров чаалап алган. Ол 15 километрге үш черге кара бөлаар хаактыг чарышка аныяктар аразынга бирги черни ээлээн. Оон үези — 52 минута 35,9 секунда (1 минута штраф үези).

Раубичи чоогунда агаарның температуразы 15 градус соок, аяс. Ындыг байдалда 15 чурттарның 52 хаакчылары бөолдарын чүктегиленкен халчып үнген.

КЫЛАҢ ДОШКА

Чалааны хемниң кылаң дожунга мячилиг хоккей маргылдаазы болуп эрткен. Шыырак белеткелдиниң көргүзүн, «Алдан-Маадыр» совхозтуң шилиндек командазы бирги черни аңаа алган. «Октябрь 30 чылы» совхозтуң тоолээрни ийиги, райондо командазы үшкү черни ээлээн.

О. ШУҢНЕЙ.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

ЫРЫНЫ КАНЧААР ЧОГААДЫП ТУРГАНЫЛ

Үжен чылдарда дыка сураглыг турган «Бисти тракторунга ушкарып көр, Петруша!» деп ыры ам ийиги удаа төрүттүнген. Ону областың Чырыдыышкын бажыңының хоочуннар хору боттарының репертуарынга кирип алганнар. Ол бот-тывынгыр коллектив ук ырыны дүш болуп шилип алгаан: ол бежен чыл мурнунда, аңаа Ивановонуң черинге, бир дугаар чаңгыланган.

— Менээ, ол шүлүктүң авторунга, чогааткан сөстерим ыры болуп хуула бергени черле кайгамчык болган—деп, совет шүлүкчүлерниң хоочуннарының бирээзи Иван Молчанов чугаалаар.—Ынчан 1929 чыл турган чүве. Кедээ суурлар чаа-ла сайзырап чоруп орган. Байларның ыйыдыышкынын шиитпирлии-биле ажып эртип турган үе ол. Сибирьниң баштайгы коммуналарының бирээзинге бандиттер тракторист Петр Дьяковту сылба эттээш, ону керосин-биле өрттедипкен дугайында чүүлдү «Комсомольская правда» солунга ынчан номчаан кижи мен. Ол таварылгадан сагыш сыраш, кедээ маадырга тураскааткан шүлүглелди бижээн мен. Удаванда, Переяславль—Залесск чоогунда пионер лагеринге ээн ол сөстеримге бижээн ырыны дыңнап кагдым.

Ол ыры Иваново-Вознесенскиге, аныяктарның «Пролеткульт» театрынга төрүттүнген. Кажан түс черниң «Рабочий край» солуну мээң ол шүлүглелимни парлаан соонда, комсомолчулар ону сценажыдып алганнар. Бөлүктүң кежигүнү Илья Горин аңаа аялга бижип каан болган. Ол бөдүүн аялга маадырның үе-чергезиниң сеткилдеринге дыка хандыр деген. Аастан аас дамчып чорааш, ол ыр удаванда коммунарның төрээн чери — Тюменьге чеде берген.

Трактористиң чаңгыс чер чурттуглары ону ырлажып тургаш, трактористиң өлүрткениниң дугайында куплетти оон кааптар турганнар. Петр Дьяков чартык чыл дургузунда эмнелгеге чыткаш, оон эттинип сегий берген дээрзин олардан өске кым билир боор ийик. Ол төрээн суурунга ээп келгеш, катап-ла тракторунуна берген чораан. Ооң соонда Петр сураглыг Магнитканы тудушкан. Дөртен бир чылда эки тура-биле фронтуже чоруй барган. Дайынны Ыраккы Чөөн чүкке доoскан. Ооң соонда база-ла чер андарып, тараа тарып чораан. Дайынчы шаңналдарынга Ленин орден немешкен, чоокта чаа ол Октябрь Революциязы орден-биле шаңнаткан.

Иваново-Вознесенскиге ол ыры төрүттүнген соонда, дөрт чыл эрткенде, композитор Владимир Захаров чаа аялганы аңаа чогааткан, М. Пятницкий аттыг хор ол ырыны бүгү чуртка тараткан. Ынчалза-даа Ивановонуң черинге тывылган баштайгы аялганың дугайында чырык тураскаал ам-даа уттундурбаан.

А. ФРАНКОВСКИЙ,
СЭТА-ның корр.
Москва—Иваново.

ЮБИЛЕЙГЕ УТКУШТУР

Совет Литвага ССРЭ-ниң 60 чыл болур юбилейинге тураскааткан неделя болуп эрткен. Чер бүгүдеге автономнуг республикалар, областар, округтар дугайында тайылбыр ажылдарын чоруткан, литератураны делгээн.

Тыва дугайында хөй-хөй очерктерни, информацияларны, фото-чуруктарны солуннарга парлаан, телевидениеге Тываның күш-ажылчы кижилериниң, культуразының, бойдузунуң дугайында дамчыдылгалар болгулаан.

К. МААДЫ.

Агаар

Республикага көжер булуттаар, хар чагбас, барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 2—7 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 34—36, чамдык районнарга 23—28, хүндүс 18—23, чамдык районнарга 7—12 градус соор.

Кызылга көжер булуттаар, хар чагбас, хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы дүне 34—36, хүндүс 18—20 градус соор.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Граната ортулуктарында» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (уаткан), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кайгамчык чараш Василиса» 9.30, 14.00, **«Бо уруг турбаан болза»** 11.00, 12.30, 15.30, **«Эрткен хүнүнүң фактылары»** (2 сериялыг) 17.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эрлер!» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (уаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Даарта баар сен бе?» 13.50, **«Кеземчезин хүлээген»** 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Дүвү чок чер» (2 сериялыг) 17.00, 20.00 шактарда.

ОЙНААРАКТАРНЫҢ АРЫГ-ШЕВЕРИН САГЫҢАР

Ойнаарак — бичии чаштарга долгандыр турар чүүлдерни билип алырынга ужурдузалыг, өөрүшкүнү болдурар. Ооң дузазы-биле бойдуста дириг амытаннарны танып, ада-иезиниң ажыл-ижин чоорту билип эгелээр.

Үрелик ойнаарактарны уругга тутсуру айыылдыг. Ооң-биле ойнап оргаш, эъткежин шыйбактап болур, ол хуулгаш, улуг балыгга чедирип болур. Бир холдан өскелиинче дамчаан ойнаарак халдавырлыг аарыгны тывылдырып чадавас. Химиктиг азы будуктардан кылган ойнаарактар бичии кижини хоралапы бээринге-даа чедирзе хөннү. Ынчангаш уругларның ойнаарактарынга арыг-шеверни сагыыры кончуг чугула.

Ойнаарактар хора чок будуктар азы лактар-биле шыптынган, изиг суг-биле саваңнап чуурунга эптиг болур ужурлуг. Янзы-бүрү кемдээшкиннерни болдурбазы-биле ойнаарактарның даштыкы кертик, чирик чер чок, хоюг болза эки. Уруглар ясли-садтарынга эрин-биле ойнаар гармошкаларны болгаш өске-даа үүрмек ойнаарактарны садып алыры хоруглуг. Ясли назылыглар ойнаарактарны болганчок-ла аксынче сугар. Ынчангаш оларга резинадан, целлюлозадан кылган ойнаарактар кончуг эптиг. Чүге дээрге оларны чуп, арыглаарда база таарымчалыг. Элээди уругларга дүктүг материалдан азы торгу, хилиңден кылган ойнаарактарны берип болур. Олар хирлении бээрге чуурга эптиг.

Бөлүк бүрүзү аңгы-аңгы ойнаарактарлыг болза эки. Ясли бөлүүнде чаштарның ойнаарактарын хүнде 50 градус изиг сугга ийи катап чуур. Оларны тускай улуг тавакка щёткалап, саваңнап чууру чугула. Оларның хепчигештери хирлеп бээрге чуггаш, изиг илиир-биле базар. Бөдүүке халдавырлыг аарыг тывылганда ойнаарактарга арыг-шеверин сагыырының негелдезин улам күштедирер.

Уруглар албан черлеринге саазындан кылган ойнаарактарны чөпшээреп болур. Оларның боттарынга саазындан янзы-бүрү ойнаарактар кылып өөренииринге эптиг. Бир эвес халдавырлыг аарыглар тывыты берзе, саазындан кылган ойнаарактарны узуткаар херек.

З. ТЫРТЫК-ООЛ,
Санитар-чырыдыышкын бажыңының инструктору.

ЧАЛГААРАНЧЫГ СУУР

Балгазынның үстүү талазында он хире километр черде Кызыл-Арыг суур бар. Суурнуң чурттакчыларының саны эвээш, ийи школалыг.

Суурда ийи школаның кайызының-даа септелгези сагышка четпес. Иштин соок, санитарлыг байдалы негелдеге ыракта дүүшпес, хаалаларынга чугай дегбээниинден бээр бези үр-ле болу берген хирелиг. Суурга чугай келбээниинден бээр чыл четкен дижип чугаалажыр болдулар. А уруглар садында байдал база оон дээредевес. Хөмүр-дажы төнген, ону бо хүннерде школадан чээп одап турар.

Ол чоруп чорааш, чурттакчылардан, «суурувустуң ээн зиргей, чалгааранчыы кончуг-да болгай» дижирин дыңнааш, бодум ону бузуреп кордум. Суурнуң чурттакчылары лекция, беседа дыңнаваанындан, концерт көрбээниинден бээр үр-ле болган.

Суурнуң чурттакчыларының хөй кезии башкылар. Оларның аразында ортумак-даа, дээди-даа эртемниг кижилер бар. Суурнуң чурттакчыларының ортузунга массаполитиктиг ажылды олар чүге организаставайн, холга албайн турарыл? Ында кол күш ол болгу дег. Суурда аныяк оолдар, кыстар база бар. Олар чүнү кылып турарыл?

Суурнуң чаагайжыдылгазы, иштиарыг-шевери негелдеге дүүшпес. Чурттакчыларның бажыңнарының девискээринде каракка көскү чүве чок.

Балгазын кедээ Соведи үстүнде айтырыгларга хамаарыштыр чүнү бодап турар ирги.

Ш. САРЫГЛАР.

БИЛИР СИЛЕР БЕ?

⊙ Москва Кремлиниң ханаларын болгаш суургаларын 1485—1495 чылдарда туткан. Олар дээрге канчаар-даа аажок улуг архитектура-төөгү тураскаалы-дыр. Ханаларның узунунуң хемчээли 2 км 235 м. А оларның бедии 5-теп 19 м, кылыны — 3,5 — 6,5 м. Кремльдиң суургалары — чээрби.

⊙ «Төпчүзү чок демир-оруктуг» — гусеницалыг тракторну делегейде бир-ле дугаарында орус чогаадыкчы Фёдор Абрамович Блинов тевилеп кылган болгаш ону 1888 чылда Балаково хоорайга шенээн.

Телевидение

ФЕВРАЛЬ 12-ДЕ
МОСКВАДАН
БИРГИ ПРОГРАММА

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 8.55— Бичиилерниң чогаадылгазы. 9.25— «Кижи кежин солуптар». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 4-кү сериязы — «База бир чай». 10.35 — «Дириг амытаннар делегейинде». 11.35— Медээлер. 11.40 — 14.15— Чапсар. 14.15 —Медээлер. 14.35— «Сибирьде болгаш Ыраккы Чөөн чүкте». 15.05 — М. Глинка. Улуг секстет. 15.30 — «Орус чугаа». 16.00 — «Москва болгаш москвачылар». 16.30 — Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, РСФСР-ниң алдарлыг аыдугжузу В. А. Затворницкий-биле школачыларның ужуражыышкыны.

КЫЗЫЛДАН
17.15 — Телефильм.

МОСКВАДАН
17.30 — «Тоол аалдап келди», «Хурумметкен оол». Мультфильм.

КЫЗЫЛДАН
18.30 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН
18.45 — Бөгүн делегейде. 19.000 — «Ольстерниң чалбыыжы» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. Автору— политиктиг тайылбырлакчы Б. А. Калягин. 19.55 — «Кижи кежин солуптар» деп хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 5-ки сериязы— «База бир күс». 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35 — РСФСР-ниң улустуң артизи Эдита Пьеханың концерти. 22.50 — Бөгүн делегейде. 23.05—23.45 — «Бар-даа болза, бүдүренчиг эвес».

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
12.00 — Англи дыл. 12.30— География. 8 класс. Урал девискээри. 13.00 — Төөгү. 7 класс. Степан Разинниң баштаалгазы-биле тараачын дайыны. 13.30 — «Билип ал, кылып бил». Аныяк техниктерге дамчыдылга. 14.20 — Сээң ленинчи библиотекаң. «Коммунизмге «чөпшээрңиниң» уруглар аарыы». 14.50 — Я. Купаланың шүлүк чогаалы. 15.25— «Врангель ортулуунда». Эртем-тайылбырлыг фильм. 15.50 — Медээлер. 16.00—18.00 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН
18.00 — «Сылдысчыгаш».

МОСКВАДАН
18.30—«Мал ажылы—шалыпчы фронт». Днепропетровск областың ажыл-агыйларында мал кыштаглаашкынының дугайында.

КЫЗЫЛДАН
18.45 — «Тыва артистер кинода». Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи А. С. Тавакайның чогаадыкчы ажылы. 19.15—Телемедээлер. 19.25— Чарладар.

МОСКВАДАН
19.30 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!».

КЫЗЫЛДАН
19.45 — «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга». Аэрофлот хүнүнге.

МОСКВАДАН
20.15 — «Скульптор Манизер» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.50 — «Уткуштур базым». Уран-чечен фильм.

Каа-Хем районнуң «Кызыл тук» совхозта парткбюро, дирекция, Тыва АССР-ниң Чырыдыышкын министерствозу, хоочун коммунист, кедээ Совединиң депутады, улус өөредилгезиниң тергиини

Бадалии Чадамбаевич БАДАРЧИНИН

элеке мөчээнин дыңнатпышаан, ооң төрелдеринге болгаш чоок кижилеринге ханы кажыыдалын илергейлеп тур.

Редакцияның адрези: 667000, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харыысалгалыг секретарьның 2-22-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистерниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегер килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 67.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00454